

RÄDDNINGSTJÄNSTHANDBOKEN DEL 5

ÖVNINGSUPPLÄGGNING

© Räddningsverket

Handbok *Övningsuppläggning* har utarbetats av
Lennart Sundell, Räddningsverket, Björn Berg, SAR CON AB har medverkat.

Bearbetning och produktion: *Utbildningsproduktion AB, Malmö*

Grafisk form: *Melvyn Lundholm*

Illustrationer: *Lars Gylldorff*

Tryck: *Skogs Grafiska, Malmö 1996*

I serien räddningstjänsthandböcker ingår följande delar:

Räddningstjänster och samverkande organ (del 1)

Beställningsnummer R 20-078/96

Ledning med stabstjänst (del 2)

Beställningsnummer R 30-069/96

Samband (del 3)

Beställningsnummer R 31-073/96

Lägesuppföljning (del 4)

Beställningsnummer R 31-079/96

Övningsuppläggning (del 5)

Beställningsnummer U 14-338/96

INNEHÅLLS FÖRTECKNING

sidan

5 INLEDNING

7 ÖVNINGSSYSTEM

- 7 Syfte
- 8 Krav på ett övningssystem
- 10 Övningsplan

11 SPEL OCH ÖVNINGAR

- 11 Definitioner
- 12 Applikatoriskt exempel
- 13 Spel
- 15 Övningar

18 PLANERINGSPROCESSEN

- 18 Allmänt
- 19 Tidplan
- 20 Projektgrupp-Arbeitsgrupp
- 21 Projektplan
- 23 Målsättning
- 26 Scenario
- 32 Övningsorganisation
- 33 Övningsledarorganisation
- 35 Motcentral

41 ÖVNINGSDOKUMENT

- 41 Allmänt
- 42 Övningsbestämmelser
- 44 Övningsledarbestämmelser

46 ÖVNINGsledning

- 46 Krav

sidan

47	Övningsledarens uppgifter
48	Genomgång före övningen
51	Genomgång efter övningen

52 **UTVÄRDERING**

52	Syfte
53	Utvärderare
54	Utvärderingsarbete

58 **ÖVNINGSUPPLÄGGNING I ETT NÖTSKAL**

Alla samhällets räddningstjänster övar. Detta sker på olika nivåer, från praktiska övningar att använda enstaka redskap till stora totalövningar där flera räddningstjänster och andra berörda myndigheter och organ deltar upp till högsta ledningsnivå.

Övningarna skiftar av naturliga skäl både till uppläggning och kvalitet.

Hög kvalitativ utbildning i att planera och genomföra övningar finns inom vissa räddningstjänster. Den är dock anpassad till den egna räddningstjänsten.

Räddningsverket har som samordnande myndighet ansvaret för att räddningstjänsterna ska kunna samarbeta vid större insatser, och vill därför genom denna handbok söka hjälpa övningsansvariga att planera och genomföra övningar, främst större ledningsövningar där flera räddningstjänster och samverkande organ är berörda.

Handboken kan givetvis även användas vid planering av övningar inom en räddningstjänst.

De problem som uppstår vid samverkan mellan flera organisationer ligger främst på ledningsplanet varför denna handbok är inriktad på ledningsövningar.

Syfte

Handboken ska vara ett hjälpmedel för övningsansvariga inom samhällets samtliga räddningstjänster att

- på ett rationellt och ekonomiskt sätt planera en ledningsövning
- på ett effektivt och pedagogiskt sätt leda sådana övningar
- rätt utvärdera och dra erfarenheter av genomförda övningar så att räddningstjänsterna utvecklas och förbättras samt tillsammans med de samverkande organen på ett effektivt sätt kan samarbeta vid kombinerade räddningsinsatser

Användning

Handboken ska inte ses som en "bibel" eller som ett regelverk som ovillkorligen måste följas. Den ska ses som en sammanställning av erfarenheter inom området övningsplanering / genomförande / utvärdering.

Alla övningar måste anpassas till lokala och regionala förhållanden. Därför går det inte att skriva en helt allmängiltig anvisning.

Det planeringssystem som beskrivs har visat sig ändamålsenligt vid planering av stora ledningsövningar inom räddningstjänsten.

De mallar som förekommer kan användas direkt vid övningsplanering av den som känner sig osäker eller som referens vid framtagning av egna hjälpmedel och dokument.

Handboken är dessutom användbar som kurslitteratur vid undervisning i övningsplanering och övningsgenomförande.

*Alla samhällets räddningstjänster
övar. En bra planering är ett måste!*

SYFTE

En väl planerad och genomförd övning som utvärderas på rätt sätt kan påvisa brister i beredskapsplaner, belysa svagheter i resurserna och visa på områden där ytterligare utbildning behövs.

Dessutom kan man

- utveckla deltagarnas skicklighet och tillit till sin egen kompetens
- pröva och utveckla beredskapsplaner i en "verklig" situation
- förbättra förmågan att samverka med andra räddningstjänster och berörda organ
- öka det allmänna medvetandet om färdigheter, möjligheter, sårbarhet och behov

Att inte öva beredskapsplaner är som att starta en bemannad rymdfärd utan att först provskjuta raketerna.

Att göra ett ingripande i en större nödsituation utan att först ha prövat, utvecklat och övat, innebär stora risker. Många kanske inte behärskar sina uppgifter eller är inte fullt införstådda med hur de påverkar andra aktiviteter. Planerade operativa procedurer kanske inte är så effektiva som man trott, o s v.

Ett sådant risktagande är oacceptabelt. Ett brett spektrum av övningsaktiviteter är därför nödvändigt för att upprätthålla och utveckla ett väl fungerande räddningstjänstsystem.

KRAV PÅ ETT ÖVNINGS- SYSTEM

Övningssystemets principer och upp- byggnad

Uppbyggnad steg för steg

Ett övningssystem måste fylla vissa fundamentala krav för att ge ett gott resultat. Detta gäller oberoende om det är upplagt för en mindre kommunal räddningskår, en hel statlig räddningstjänst eller för den samlade beredskapen såväl i fred som under höjd beredskap för ett helt län.

Kraven slår fast att

- varje enskild befattningshavare i en räddningstjänst ska öva sin personliga färdighet på tilldelad uppgift
- befattningshavarna i en funktion ska tillsammans öva funktionens uppgift
- funktionerna inom kåren/räddningstjänsten ska tillsammans öva sin gemensamma uppgift
- räddningstjänsterna och de samverkande organen ska öva sina uppgifter i det totala systemet

Principerna är att när de högre nivåerna inom organisationen övas, skalas de lägre nivåerna bort. Erfarenheterna visar att övningsvärdet för "fältarbetarna" blir mindre ju högre nivå som deltar i övningen.

Systemet bygger på att alla nivåer ska övas, först var för sig och sedan gemensamt i allt större bitar. Svårighetsgraden och komplexiteten ska ökas stegvis. Vi lär oss således först krypa innan vi går!

I botten på varje utbildnings- eller övningsplan finns ett planverk som beskriver hur räddningstjänsten är tänkt att fungera i olika nödsituationer eller kriser.

Grundmomentet är konventionell utbildning i föreläsningsform eller teoretiska självstudier. Vissa praktiska övningsmoment ingår, där deltagarna får lära sig rätt handgrepp eller att fatta operativa beslut på person- eller gruppnivå.

Grundmomentet bör vara klart innan praktisk tjänstgöring påbörjas.

Det första steget i det övningssystem som behandlas här är *delövningar* inom en räddningstjänst där en del eller funktion övas separat.

Pejlövningar inom flygräddningstjänsten är ett bra exempel på delövning. Där övar personal inom en flygplatsbrandkår eller en kommunal räddningskår att lokalisera en nödsändare från ett havererat flygplan. "Pejlgruppen" har i sin grundutbildning fått lära sig teorier-

na bakom radiopejling och hur man handhar och sköter pejlutrustningen rätt. I delövningen tränas gruppen att samarbeta på ett effektivt sätt vid förflyttning mellan pejlplatserna, uppställning och klargöring av utrustningen samt avläsning och inrapportering av pejlutslagen.

Ett annat exempel är indikeringsövningar inom beredskapen mot kärnenergiolyckor, där grupper från en räddningskår övar på att mäta och rapportera in radioaktiv strålning.

Respektive "ledningscentral" övar i motsvarande grad funktionsvis att ta emot, sammanställa mätresultaten och fatta operativa beslut.

Dessa funktioner kan både övas separat, dvs mät-/pejlgrupperna rapporterar mätresultaten till en övningsledare, och "ledningscentralen" övar i att sammanställa i förväg preparerade fingerade mätresultat och att fatta operativa beslut.

En betydligt effektivare övningstakt kan hållas på bägge håll eftersom man inte behöver vänta på varandra (förflyttning mellan mätplatser respektive sammanställning och bedömning av mätresultat).

Nästa steg i övningssystemet blir *kombinationsövningar*. Mätgrupperna övar tillsammans med "ledningscentralerna" - mätning/pejling - överföring av mätvärdena via radio - sammanställning av resultatet - bedömning - operativt beslut.

Sedan övar centralerna i att omsätta sina beslut i order och att kommunicera dessa till andra operativa enheter som har att genomföra spanings- eller räddningsåtgärder. Då är det inte nödvändigt att fält-enheterna deltar, eftersom de bara utgör en liten del i det långa operativa skeendet och man kanske tvingas gå sysslolös långa perioder av övningen.

De enskilda delövningarna och kombinationsövningarna mellan funktioner och ledningscentraler, samt centralernas övningar med andra funktioner och andra räddningstjänster, måste varvas och återkomma med jämna mellanrum. De måste dessutom komma i rätt ordning.

För den skull upprättas en övningsplan.

ÖVNINGS- PLAN

En övningsplan är en i kronologisk ordning uppställd tabell som visar vilka olika övningar som ska genomföras och när. Planen ska också visa

- vilka funktioner/organisationer som ska övas vid de olika tillfällena
- när utvärdering och erfarenhetsåterföringen efter respektive övning ska vara genomförd

Syftet med planen är att alla enheter/funktioner med bestämda intervall ska få tillräcklig och rätt anpassad övning så att den fastställda färdighets- och kunskapsnivån hos hela organisationen upprätthålls i enlighet med räddningstjänstens målsättning.

Övningsplaner kan upprättas på lokal, regional eller riksnivå och måste koordineras med varandra inom de olika nivåerna.

Omfattningen av planen, dvs hur många övningar som planeras in, är alltid en kompromiss mellan behov, möjlighet, ambition, tid och ekonomi.

I tidsaspekten ligger såväl tid för genomförande som för planering, förberedelser, utvärdering och uppföljning.

Planen måste också tillåta samtliga funktioner att öva separat på sin egen uppgift (delövningar) innan de sätts in i ett större sammanhang (kombinationsövningar).

En övningsplan kan göras rullande för en viss tidsperiod, även om den ständigt måste revideras efter vad som kommer fram i utvärderingarna från genomförda övningar.

DEFINITIONER

I nom samhällets räddningstjänster samt myndigheter och organ som berörs av dessa, förekommer en mängd uttryck och benämningar för "spel och övningar". Som regel skiljer man inte på begreppen.

Spel definieras här som en utbildningsform där man i en konstlad (arrangerad) miljö tränar ledningsfunktioner. Spel har som regel alltid ett utbildande syfte.

Övningar utbildar eller kontrollerar lednings- och/eller fältenheter i en så verklig miljö som möjligt och med verkliga (skarpa) sambandsmedel.

Övningar kan således ha både ett utbildande och ett kontrollerande syfte. Om huvudsyftet är att förbättra och/eller befästa övningsdeltagarnas kunskaper och färdigheter kallas övningen utbildande. Då kan repetitionsmoment eller nyheter, som har tillkommit sedan förra övningen, planeras in och genomföras. Vid utbildande övningar kan de övade känna till händelseförloppet. Övningen kan genomföras stegvis i korta moment med avbrott för sammanfattningar och korrigeringar. Övningen kan stoppas om deltagarna gör misstag. Tidsförhållanden kan justeras, och vissa moment kanske behöver göras om flera gånger.

Om huvudsyftet däremot är att kontrollera eller att utöva tillsyn av viss verksamhet, är övningen kontrollerande. Då kan den egna myndigheten eller tillsynsmyndigheten kontrollera om den övade organisationen är lämpligt utformad och har de kunskaper, färdigheter och den planläggning som krävs.

En kontrollerande övning genomförs i en följd utan avbrott. Deltagarna vet före övningen inte vad som ska hända. En sådan övning kan med fördel börja med ett larmskede. Övningen ska utvärderas av särskild utvärderingspersonal.

APPLIKATORISKT EXEMPEL

Ett applikatoriskt exempel (APPLEX) börjar med att man beskriver en olycks- eller krissituation med hjälp av kartor, översikter och bilder. Här kan givetvis alla AV-hjälpmiddel som projektorer, bildband eller video användas. Avsikten är att skapa en räddningstjänstsituation där deltagarna ska agera. Beskrivningen av situationen kan antingen ske som en helhet eller också i etapper där olyckan/situationen gradvis kompliceras eller förändras beroende på deltagarnas lösningar. Ett antal problemställningar presenteras, och deltagarna får antingen tillsammans eller uppdelade i grupper diskutera fram lösningar.

Det applikatoriska exemplet är ett medvetet försök att analysera olika praktiska lösningar på räddningstjänstproblem, resursbehov/placering m m, utan att behöva blanda in tidspress och stress, och utan att behöva lägga ned alltför mycket tid och pengar på att simulera olyckan.

Deltagarna uppmuntras att ingående diskutera beslut och åtgärder. Inriktningen bör vara en långsam och noggrann problemlösning, inte snabba och spontana beslut.

Det applikatoriska exemplet kan t ex användas för

- problemlösning i grupp
- att analysera en speciell olycksrisk
- att utvärdera en räddnings- eller insatsplan för ett speciellt objekt
- att undersöka och analysera eventuella samverkansproblem mellan samverkande organ

För att genomföra ett APPLEX krävs viss erfarenhet av scenarioskrivning och framställning av AV-material för att få en engagerande och livfull framställning av det tänkta olycksförloppet. Vidare krävs goda pedagogiska kunskaper av den som ska leda genomförandet.

SPEL

Spel är en utbildningsform för ledningspersonal, staber m fl. Spel kan genomföras såväl för enstaka funktioner som för hela räddningstjänster och även med flera räddningstjänster och samverkande organ.

Principen för spel är att deltagarna placeras i en konstruerad miljö som så långt möjligt liknar den autentiska.

Den simulerade miljön kan vara en speciellt för ändamålet iordningställd lokal med permanent indragna teletekniska hjälpmedel som telefon, telex, radio m m, tillsammans med ett visst antal intelligande grupprum med motsvarande kommunikationsutrustning, kartväggar och uppföljningstabläer. Exempel på sådana iordningställda lokaler är utbildningsanläggningarna för ledningsträning på räddningsskolorna.

Den simulerade miljön kan också arrangeras på ett mycket enkelt sätt på kursgård, hotell eller liknande, där sambandet ordnas med hjälp av interntelefonnät och bärbara radiostationer.

De funktioner som ska övas placeras så nära varandra som möjligt, i angränsande rum, i samma hus eller i närliggande hus. Samband med radio, telefon osv anordnas antingen med speciella simulerade radioförbindelser (på tråd) eller med bärbara stationer och ordinarie eller övningsfrekvenser. I övrigt används ordinarie hjälpmedel (kartor, plottingmateriel, handböcker, resursförteckningar, insatsplaner m m) i så stor utsträckning som möjligt.

Vissa nödvändiga förutsättningar som geografi, tid, väder och för tillfället tillgängliga resurser ges i skriftlig form vid en gemensam genomgång före spelets början.

Olycksförlopp, konsekvenser och reaktioner från omvärlden i övrigt samt naturligtvis de egna enheternas (utryckningsstyrkornas) insatsresultat matas in till de övade från en "motcentral".

Motcentralen anordnas i ett stort rum i nära anslutning till de övade, och utrustas med radio- och teleföförbindelser motsvarande de övades. Motcentralen bemannas med ett antal "givare" som ska representera alla funktioner som de övade behöver kontakta utöver de deltagande övade funktionerna, (d v s ej övade funktioner som egna insatsstyrkor, samverkande myndigheter och organ, massmedia, allmänhet m m).

Givarna spelar in ett i förväg bestämt händelseförlopp kring olyckan så långt detta inte kan påverkas av de övade. Inspelen sker genom autentiskt utformade radio- och telefonmeddelanden. I övrigt omsätter givarna de övades order och instruktioner genom att med realistiska tidsfaktorer ge en återrapportering av vilken verkan de insatta åtgärderna har haft för att begränsa olyckan och lindra konsekvenserna.

Vidare kan givarna, efter en i förväg bestämd spellista, spela in störningar i form av ytterligare komplikationer om de övade inte vidtar de tänkta åtgärderna. Allmänhetens och massmedias reaktioner kan återspeglas genom telefonsamtal till de övade med ideligen återkommande frågor och krav på information.

Givarna måste ha ingående kunskap om den egna organisationen och praktisk erfarenhet av det uppspelade olycksförloppet.

Spel ger ett mycket högt utbildningsvärde för såväl de deltagare som sitter i "övad" position som de som sitter i motcentralen som givare. Proportionerna mellan spelad och simulerad del (motcentral) kan varieras inom mycket vida ramar.

Spelets begränsning ligger i att funktioner med direkt fysisk kontakt med skadeplatsen inte kan övas utan ett omfattande arrangemang för simulering av olycksplatsen. Exempel på sådana arrangemang är uppbyggnad av modeller som kan påverkas som resultat av de insatser som görs. Ett annat exempel är s k ledningsträningsanläggningar (LTA) där skadeplatsen visas med hjälp av datastyrd videografik i ett "miljörum".

För att genomföra ett spel krävs en relativt stor insats vid planering och framtagning av speldokument som instruktioner, sambandstabläer, spellistor, givarinstruktioner och bildmaterial m m.

Spel är en utbildningsform där deltagarna placeras i en konstlad miljö

ÖVNINGAR

Spel har nästan alltid endast ett utbildande syfte och genomförs i en arrangerad miljö. Övningar har utöver utbildningssyftet även ett kontrollerande. Då är det viktigt att öva deltagarna i en så autentisk miljö som möjligt. Vi delar in övningar i

- delövning
- kombinationsövning
- totalövning

Delövning

En delövning ska befästa kunskaper och färdigheter inom en organisationsdel. Särskilt viktigt är att utveckla rutiner och samarbetsformer inom den egna organisationsdelen.

En delövning kan både vara en övning i fält, t ex indikeringsövning eller en stabsövning, där en delfunktion i en stab övar. Ett sådant exempel kan vara lägesdetaljen som separat kan övas i att ta emot olika lägesrapporter och markera dessa på lägeskartor och tablåer.

Delövningen är som regel en utbildande övning. Har organisationsdelen hög utbildningsnivå, kan övningen även genomföras som kontrollerande.

Kombinationsövning

Kombinationsövningen ska befästa kunskaper och färdigheter inom ett antal organisationsdelar som är beroende av varandra. Särskilt viktigt är att träna samverkan mellan deltagande organisationer.

Kombinationsövningen ska också pröva om de delövningar som har genomförts har gett till resultat att de deltagande funktionerna kan fungera tillsammans.

Kombinationsövningen kan genomföras antingen som utbildande eller som kontrollerande övning.

Ett exempel på kombinationsövning är de räddningstjänstövningar som genomförs på länsnivå.

Eftersom det till övervägande del är ledningsfunktioner som övas brukar de ibland kallas "ledningsövningar", men kan innehålla även praktiska fältmoment.

En ledningsövning är uppbyggd på exakt samma sätt som ett spel. Enda skillnaden är att de övade funktionerna så långt som är praktiskt genomförbart arbetar på ordinarie ledningsplats, dvs ledningscentraler, stabsfordon, sambandscentraler och liknande.

Vidare bör, om så är möjligt, ordinarie sambandsmedel användas.

Olycksförloppet, resultatet av vidtagna åtgärder, allmänhetens reak-

tion m m matas till de övade funktionerna från en motcentral som är uppbyggd enligt samma principer som vid ett spel.

Motcentralen bör vara geografiskt så placerad att goda (realistiska) teletekniska förbindelser kan upprätthållas med de övade funktionerna. (Se vidare under avsnittet *Motcentraler* längre fram i häftet).

Funktioner utan direkt visuell och fysisk kontakt med själva skadepplatsen övas bäst på detta sätt. Räddningsledarens önskan/behov av att se olyckan kan fyllas genom bildmaterial över platsen.

De funktioner eller personer som normalt arbetar direkt på skadepplatsen kan med fördel användas som givare i motcentralen.

Ledningsövningar lämpar sig mycket väl för samövning mellan räddningstjänster. Den stora fördelen är att övningens komplexitet kan varieras valfritt inom mycket vida ramar genom att proportionerna mellan övade funktioner och de funktioner som spelas från motcentralen varieras.

Denna handbok är till övervägande del inriktad på uppläggning av en sådan ledningsövning.

Totalövning

En totalövning kan ses som en utvidgning av den ovan beskrivna ledningsövningen genom att de funktioner som där spelas från en motcentral i totalövningen verkligen deltar i fält. Man har således en eller flera skadepplatser uppbyggda där fältenheterna genomför praktiska övningsmoment. Strävan ska vara att så många delar som möjligt av samhällets totala räddningstjänstorganisation ska delta praktiskt i övningen från ordinarie plats.

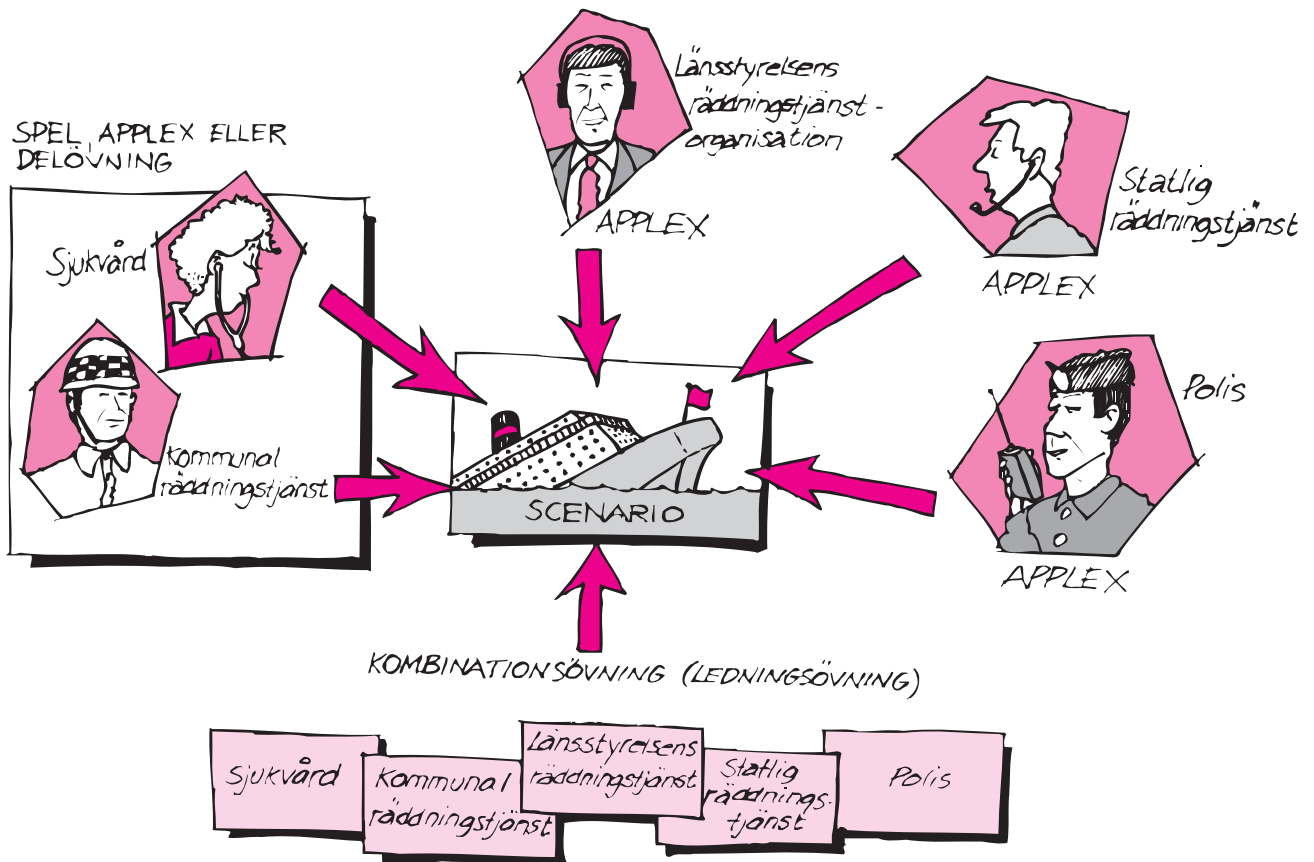
Totalövningen ska kontrollera (utöva tillsyn över) planläggning m m vid räddningstjänstorganisationerna, men också hos samverkande myndigheter och organ. Även här är det särskilt viktigt att kontrollera samarbete och samverkan. Övningen ska befästa kunskaper och färdigheter.

Tillsynsmyndigheterna har möjlighet att utvärdera om räddningstjänstorganisationerna och samverkande organ har nått fastställda mål. Utvärderingen genomförs av särskild utvärderingspersonal och redovisas i en rapport.

Övningsserie

De spel och övningar som beskrivits är en kronologiskt naturlig serie utbildnings- och kontrollmoment, sett ur pedagogisk synvinkel. Det går att bygga upp en serie spel och övningar med en naturlig stegring av svårighetsgraden.

Man kan även använda samma grundhändelse (scenario) i alla momenten utan att förlora något vare sig i realism eller pedagogik.

Då genomför varje räddningstjänst eller varje berörd organisation applikatoriska exempel baserade på det tänkta scenariot, för att på så sätt förbereda deltagarna och reda ut eventuella oklarheter om samverkansfrågor och ansvarsfördelning.

Vissa funktioner kan därefter behöva övas var för sig i delövningar med samma händelse som grund. Sedan genomför man ett spel, med några eller alla deltagande organisationer. Först när spelresultatet analyserats genomför man en kombinationsövning i form av en ledningsövning, eventuellt med något praktiskt "fältsmoment" inlagt.

Planeringsprocessen omfattar förberedelsearbetet mellan beslutet om övning och övningsdagen. Konkret innebär detta att tre dokument tas fram, nämligen

- övningsbestämmelser
- övningsledarbestämmelser
- anvisning för utvärdering

Uppläggning och innehåll av de tre dokumenten behandlas ingående i avsnittet *Övningsdokument*.

Utöver dokumenten behövs väl förberedda "övningsplatser".

Planeringens omfattning kan variera både i tid och resursåtgång, beroende på övningen. Vi visar här en planering som kan fungera som mall vid de flesta övningar. Planeringen belyser alla de moment som kan ingå i en fullständig planeringsprocess för en större ledningsövning.

Vi förutsätter att

- övningens scenario grundas på befintliga risker
- mer än en kommun berörs av nödläget
- statlig räddningstjänst blir berörd
- länsstyrelsen ska finna anledning att följa nödläget för att eventuellt ta över räddningstjänstansvaret i en eller flera av kommunerna

TIDPLAN

Planeringsarbetet för större ledningsövningar med många deltagande myndigheter, bör starta i mycket god tid. Ett första startsammanträde bör genomföras minst ett år före tänkt övningsdag. Samtliga berörda myndigheter och organisationer deltar. Då diskuteras och bestäms övningens inriktning, omfattning i stort, typ av övning, uppläggning i stort, utvärdering och erfarenhetsåterföring samt datum för genomförande. Det är också önskvärt att i planeringsarbetet lägga in kontrollstationer.

Mötet ska hållas i så god tid före övningen att deltagarna kan placera in övningen i sina egna övningsplaner. De funktioner som ska delta, måste få tid att förbereda sig och öva. Den övningsansvariga myndigheten bör redan efter detta första möte skicka ut en kallelse till övningen med fastställt datum.

Det aktiva planeringsarbetet tar sin början senast 6 månader före övningen. En projektgrupp, tillsatt och ledd av den övningsansvariga myndigheten, bör då genomföra det första planeringssammanträdet. Vid detta sammanträde fastställs

- övningens scenario
- fördelning mellan övad personal och övningsledning
- övningsplats(er)

Vidare bestäms det fortsatta projektarbetet. En detaljerad tidplan görs upp med datum för projektgruppens sammanträden och de tidpunkter när respektive dokument ska vara framtagna. Det är projektgruppen som godkänner och fastställer dokumenten.

Den övningsansvariga myndigheten eller i vissa fall tillsynsmyndigheten (som kan vara SRV) tar fram Anvisningar för utvärdering, det dokument som styr utvärderingen.

PROJEKT- GRUPP – ARBETS- GRUPP

Projektgruppen ska tillvarata alla deltagares intressen. Därför bör den bestå av representanter från alla i övningen deltagande myndigheter och organ. Gruppen kan bli ganska stor och ska fungera som "styr- eller referensgrupp".

Det praktiska arbetet med att planera och förbereda övningen bör genomföras av en mindre arbetsgrupp som med jämna mellanrum redovisar sitt arbete inför projektgruppen. Denna fattar större övergripande beslut om övningens inriktning m m.

Arbetsgruppen som ska genomföra det praktiska arbetet med att planera och förbereda övningen bör ha högst 4–5 medlemmar. Ordförande och sammankallande bör vara en representant från den myndighet som har huvudansvaret för övningen. Arbetsgruppens medlemmar behöver inte nödvändigtvis rekryteras ur projektgruppen, men det underlättar givetvis om så sker. De bör vara befattningshavare inom några av de mest berörda deltagande organisationerna. Dessa personer måste ges tid och möjligheter att verkligen lägga ner arbete på planering mellan gruppens möten.

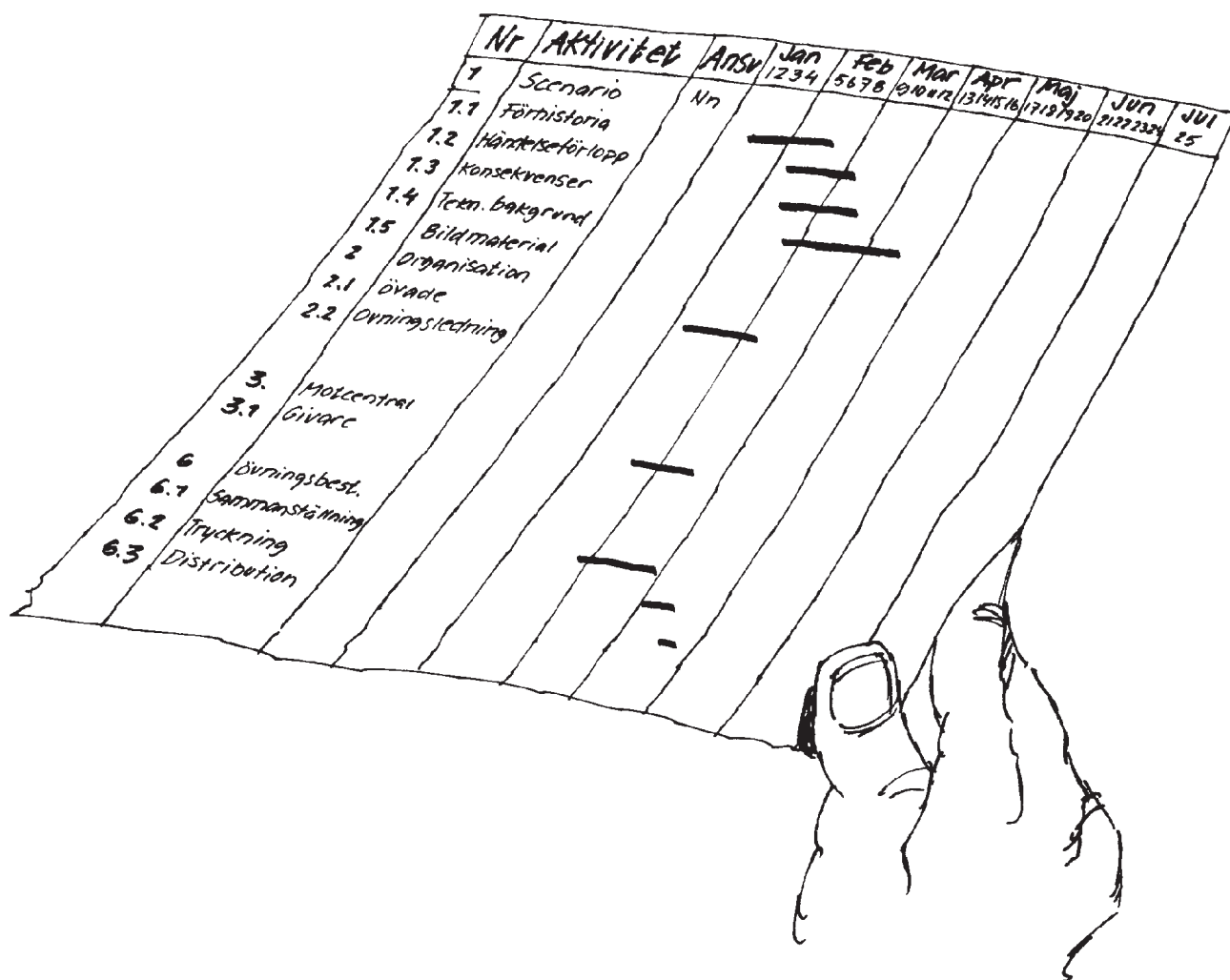
Planeringsarbetet får inte bli ett enmansarbete där arbetsgruppens övriga deltagare endast infinner sig till sammanträdena. En av orsakerna till att "startsammanträdet" genomförs minst ett år innan övningen är att berörda myndigheter ska kunna planera in resurser inte enbart för själva övningsgenomförandet utan även för planeringsarbetet.

Arbetsgruppens medlemmar är väl lämpade för att ingå i övningsledningen vid genomförandet.

PROJEKT-PLAN

Att planera och förbereda en stor räddningstjänstövning är ett typiskt lagarbete, och för att på ett rationellt och effektivt sätt genomföra detta krävs en plan. Den plan som beskrivs här är ett exempel bland många, men erfarenheten visar att den fungerar bra.

Planen utformas som ett "Gant-diagram" med en lodrät axel med en lista av aktiviteter/arbetsuppgifter i vänster kant, och en tidsaxel horisontellt i den övre kanten.

Gör därefter så här:

1. Numrera och sortera aktiviteterna i listan. Sorteringen kan antingen vara i kronologisk ordning (detta kan ibland vara svårt då flera aktiviteter pågår samtidigt) eller i "ämnesområden", där man samlar arbetsuppgifter som hänger ihop (är beroende av varandra). Det senare kan vara att föredra. Då ser man på ett överskådligare sätt hur de olika sakerna påverkar varandra.

Hur detaljerad listan med aktiviteter ska göras är en smaksak, men det är värdefullt för den som gör planen (den planeringsansvarige) att från början vara mycket detaljerad. Då undviker man att något glöms bort. Innan planen får sin slutliga utformning kan man rationalisera och slå ihop många arbetsdetaljer i större grupper eller rubriker.

2. Skriv sedan en "Arbetsbeskrivning" till varje aktivitet, dvs en detaljerad beskrivning av vad aktiviteten innebär. Den ska tjäna som ledning för den som är ansvarig för just denna detalj i planeringen. Arbetsbeskrivningarna skrivs bäst i ett löst dokument som bifogas projektplanen.
3. När listan är komplett, placera in aktiviteterna i diagrammet med tid för start och beräknad varaktighet. Ett praktiskt sätt är att först placera in det som ska göras sist med utgångspunkt från själva övningsdagen. Ett exempel på detta är *Uppdukning och avprovning av motcentral* som av praktiska skäl vanligtvis ligger ett par dagar före övningsdagen. Detta ger som följd att man nu vet när samtliga förberedelser och detaljplaner samt eventuella *Anskaffningar av material till motcentralen* måste vara slutförda.

Aktiviteten *Utsändning av övningsbestämmelser* som bör ligga 5-6 veckor före övningsdagen ger automatiskt sista tidpunkt för Tryckning av övningsbestämmelser o s v.

Slutprodukten Projektplanen består av ett diagram där de olika aktiviteterna är inplacerade i tid samt kompletterade med ett antal arbetsbeskrivningar.

I diagrammet bör också samtliga projekt- och arbetsgruppsammanträden, samt viktigare beslutsdatum placeras in.

MÅLSÄTTNING

Resultatet av vad man vill uppnå med övningen formuleras i målbeskrivningar. Målen kan fungera som motivation för de övade men också som verktyg i "marknadsföringen" inför de deltagande myndigheterna som ska ställa upp med materiel, personal, arbetstid och ekonomiska medel.

Utan mål kan ingen utvärdering göras. Därför måste målen vara mätbara, konkreta och tydliga.

Målsättningen styr också planeringsarbetet. Det yttersta målet för all utbildning och övning är att göra organisationerna och personerna som ingår bättre skickade att lösa sina uppgifter, men varje enskild övning har ett speciellt syfte. Detta syfte ska klargöras och formuleras på ett tidigt stadium av planeringsarbetet så att detta kan inriktas mot målen.

De krav som ställs på en speciell övning formuleras i övergripande mål för övningen och kan se ut så här:

Övningen ska

- ge länsstyrelsen möjlighet att följa räddningsinsatserna vid ett större nödläge där kommunal och statlig räddningstjänst samverkar
- ge länsstyrelsen tillfälle att överväga ett övertagande av räddningstjänstansvaret i en eller flera kommuner
- förbättra statlig och kommunal räddningstjänsts respektive ledningsorgan i samverkan

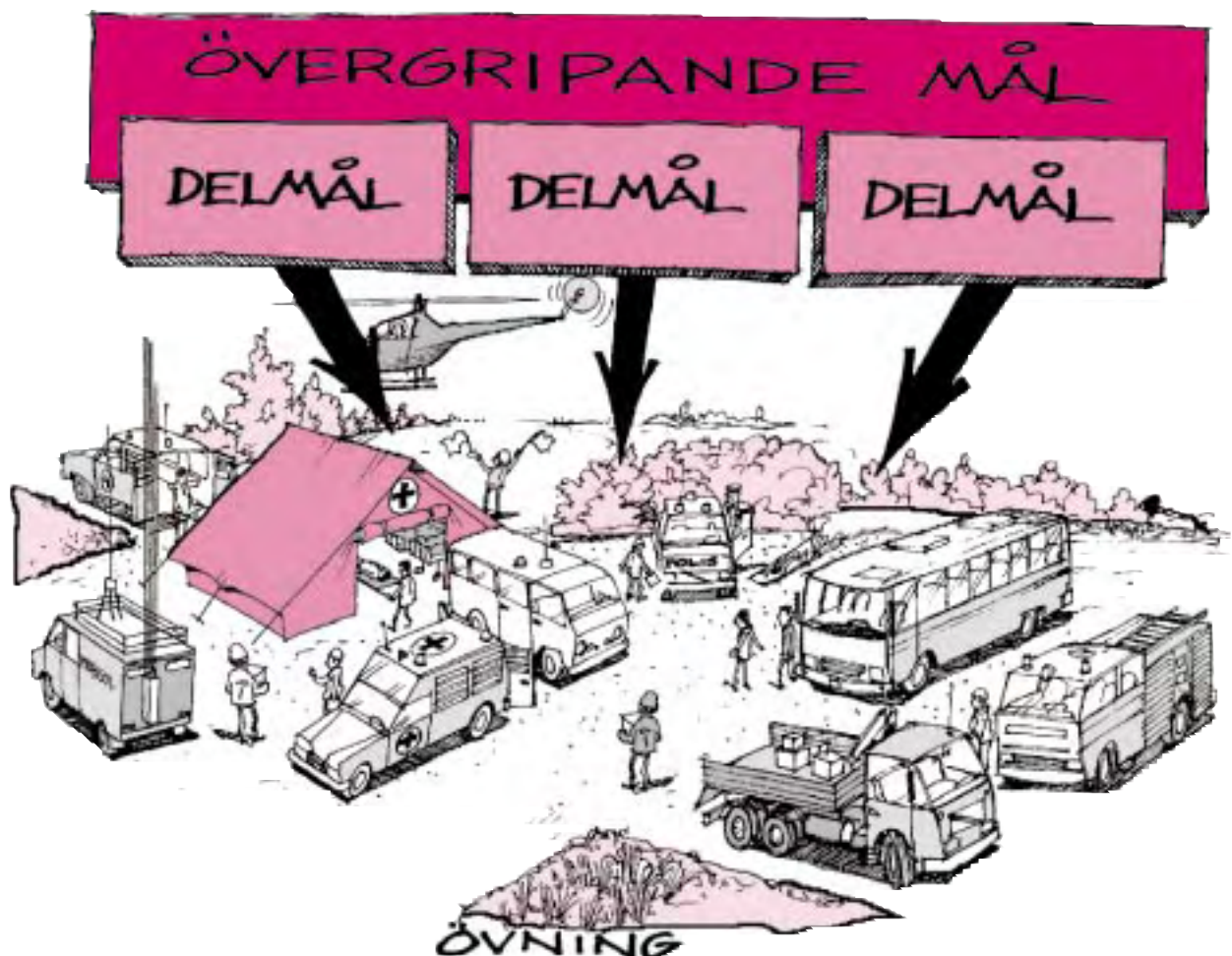
De övergripande målen måste först formuleras, så att alla inblandade i planeringsarbetet ska veta i vilken riktning de ska arbeta.

Delmålen specificerar speciella krav som ställs på olika funktioner som deltar i övningen. Någon funktion har kanske efter tidigare övning ändrat sin interna organisation. Den har nu övats in funktionsvis och ska prövas i ett större sammanhang. Nyanställd och nyutbildad personal ska ges tillfälle att pröva sin förmåga. Samtliga delmål måste dock i sin förlängning sträva mot samma resultat som de övergripande målen.

Det brukar sägas att målsättningen är det som ska styra uppläggningsen av övningen, vilket scenario som ska väljas, vilka som ska delta som övade o s v. Oftast blir det dock så att målsättning och scenario blir beroende av varandra. Man får justera målet efter det valda scenariot, eller det blir kompromisslösningar av praktiska skäl.

Kravspecificeringen (målen) för övningen görs som regel i projektgruppen, där samtliga berörda finns representerade. Gruppen ska ha helt klart för sig vilken status eller allmän "färdighet" som målgruppen (de deltagande organisationerna) och det sammantagna systemet har, så att inte målen sätts för högt. Det gagnar ingen att finna att man är helt otillräcklig, och inte klarar av situationen. Därför måste målen vara realistiska.

I vissa fall har övningar av denna typ använts som "pekpinnar" i syfte att visa politiker och beslutsfattare: "Se själva, hur eländigt det är. Vi behöver mer pengar för att kunna nå upp till de krav som ställs på oss!" Detta är ett förkastligt förfaringsätt både för de aktiva och ur pedagogisk synpunkt.

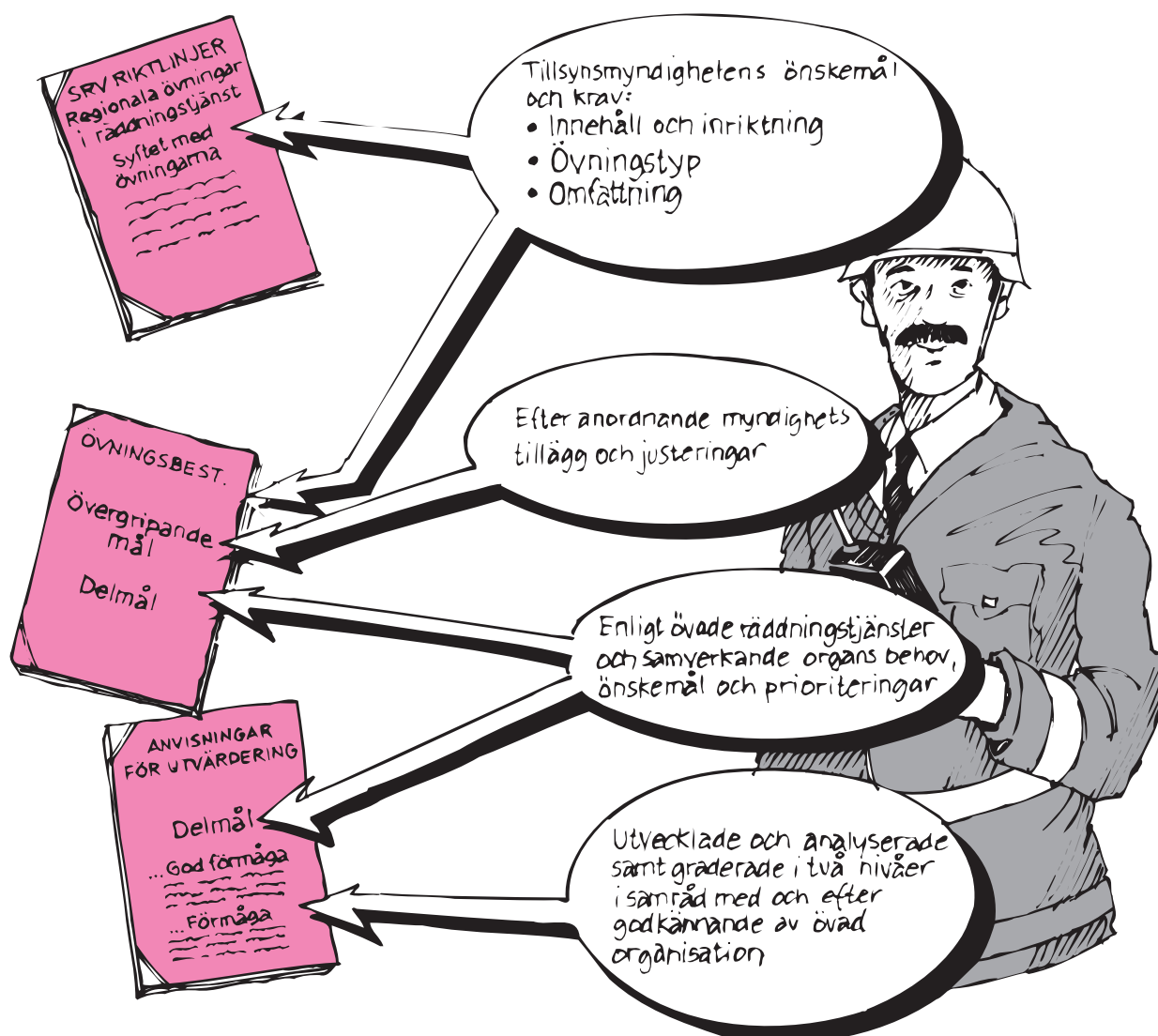

Efter det att projektgruppen beslutat "på vilken höjd ribban ska ligga" det vill säga vilken svårighetsgrad övningen ska ha och vad man önskar uppnå, är det arbetsgruppen som ska formulera denna viljeyttring i ord. Framtagningen och formuleringen av de olika delmålen måste givetvis göras i nära samarbete med ansvariga för de funktioner som ska övas.

Målen ska vara konkreta och tydliga så att alla som deltar förstår dem.

Tips! Använd inte ordet öva i målformuleringen. Att öva är inte ett mål utan snarare en strategi (verktyg) för att uppnå målet.

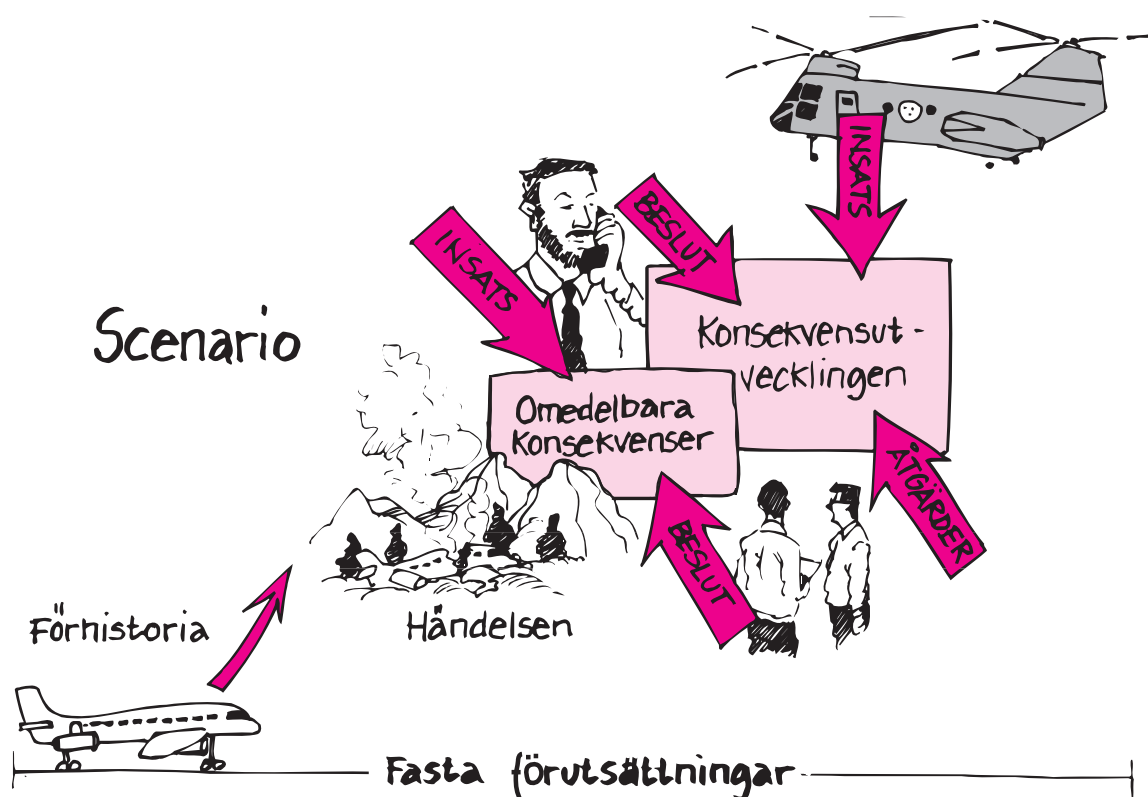
Formuleringarna i målsättningen bearbetas ytterligare av de utsedda utvärderarna som har att konkret försöka formulera frågor som ska ge svar på i vilken grad de uppsatta målen har nåtts.

SCENARIO

Med scenario menas en beskrivning av ett tänkt händelseförlopp, i en bestämd miljö, vid en bestämd tidpunkt, som leder fram till ett hot om en olycka eller en inträffad olycka. Denna utvecklas så att vissa omedelbara konsekvenser uppstår, följda av en viss konsekvensutveckling. Scenariot delas in i

- fasta förutsättningar
- förhistoria
- olycksförlopp
- omedelbara konsekvenser
- utveckling av konsekvenserna
- tekniskt bakgrundsmaterial

Fasta förutsättningar

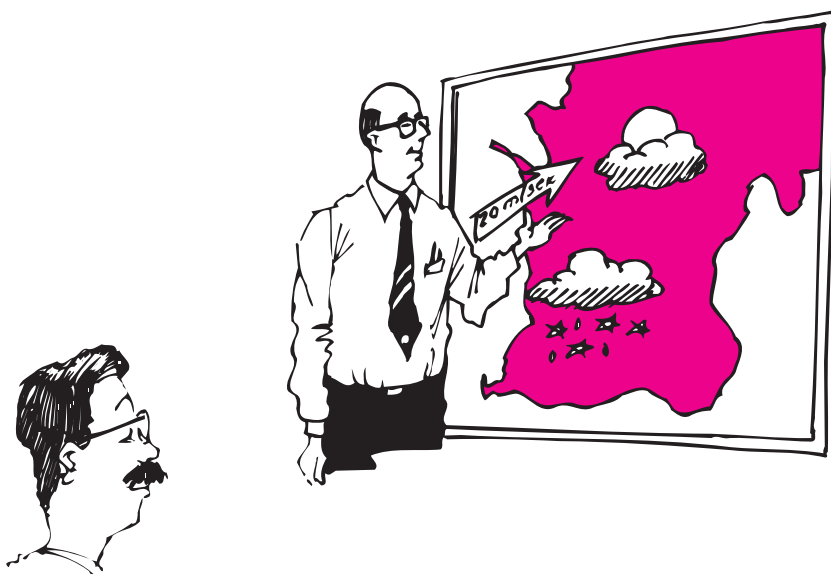
Välj ut en plats eller "geografi" för olyckan. I geografin eller platsen ska ingå de människor, eller den befolkning som finns i närheten och som kommer att påverkas av olyckan och dess konsekvenser. Bestäm tidpunkten på året och dygnet.

Bestäm väder och väderutveckling. Detta är en betydelsefull del av förutsättningarna. En räddningsinsats är ju alltid mer eller mindre beroende av vädersituationen och dess eventuella förändringar.

Använd det verkliga vädret eller ett fingerat. Ett fingerat väder bör en meteorolog "konstruera".

Att konstruera ett väder innebär dock en relativt stor arbetsinsats. Enklare är att använda det rådande vädret, eftersom kart- och observationsmaterial då finns tillgängligt tillsammans med aktuella satellit- och radarbilder.

Eftersträva om möjligt att ha en meteorolog tillgänglig i räddningsledningen vid övningar (och verkliga insatser) där vädret ingår som en faktor i händelseförloppet, (övningar baserade på utsläpp av gaser och liknande samt ovädersituationer). Meteorologen kan tolka prognoser och komma med värdefulla synpunkter när det gäller att fatta långsiktiga beslut.

Förhistoria

Förhistoria är det händelseförlopp eller kedja av omständigheter som leder fram till hotet eller olyckan. En trolig förhistoria är mycket viktig, så att olyckan inte kommer att upplevas som "omöjlig" eller alltför konstruerad. Slarva inte igenom förhistorien.

Skilj på förhistoriens "öppna" och "slutna" del. Den öppna delen är de fakta som är uppenbara för alla och som de ansvariga beslutsfattarna är medvetna om (eller vet), när övningen börjar.

Exempel på detta är händelser och insatser som redan gjorts innan övningen börjar. Övningar bedrivs sällan längre än under en dag, och ibland kanske man vill öva ett avsnitt i ett långt händelseförlopp, som ett oväders- eller skogsbrandscenario där man vill ge förutsättningen att räddningstjänsten är uttröttad och resursbrist råder efter flera dagars arbete.

Ett annat exempel kan vara ett under viss tid före övningsdagen stigande hot, tekniska svårigheter i en processindustri, störningar i drif-

ten på ett kärnkraftverk eller liknande. Något som varit omskrivet i massmedia.

Den slutna delen är information kring förhistorien och händelsen som finns att få, men först efter "inre spaning". Det är uppgifter som de övade måste fråga efter och som finns hos någon av givarna, uppgifter som kan ha betydelse för hur insatsen ska planeras och genomföras.

Ett typiskt exempel på detta är fakta kring en flygning, om man i övningen vill lägga in efterforskning av ett saknat luftfartyg. Det kan också vara uppgifter om farligt gods på ett tåg som spårar ur eller på ett fartyg som råkar i svårigheter.

Händelseförloppet

Olyckan eller händelseförloppet är den eller de händelser som kräver ett ingripande av räddningstjänsten, och utgör en direkt fortsättning på förhistorien.

Detta är således det tekniska förloppet som liksom förhistorien måste vara troligt och tekniskt korrekt.

Själva olyckan beskrivs bäst med bildmaterial.

Omedelbara konsekvenser

De omedelbara konsekvenserna är som namnet anger de konsekvenser som uppstår vid själva olyckstillfället. Vid ett långvarigt förlopp med något eller några dygns förhistoria menas med omedelbara konsekvenser det operativa läget vid övningsstart. Det innefattar de skador som uppstår eller har uppstått på människor, egendom och miljö. Skadorna på inblandade människor beskrivs ofta i en lista som benämns "skadepanorama". De omedelbara konsekvenserna ska beskrivas för de övade ledningsfunktionerna vid övningens början.

Gör detta genom att i spelplanen lägga in "inspel", d v s uppgifter för den givare som representerar första enhet på platsen att beskriva hur det ser ut "när han kommer till platsen".

Konsekvensutveckling

Konsekvensutvecklingen är de fortsatta konsekvenserna av initialhändelsen, som de utvecklas med tiden. De kan endast bestämmas i förväg fram till den tidpunkt då det första räddningstjänstingripandet förväntas. Efter denna tidpunkt kommer ingripandet att styra konsekvensutvecklingen i positiv eller negativ riktning. Alternativa konsekvensutvecklingar kan givetvis beskrivas, baserade på tänkbara, möjliga eller förutsägbara operativa ingripanden. Erfarenheter från spel och övningsverksamhet visar dock att även små variationer i insatsin-

riktningen kan ge stora skillnader i räddningsresultatet, varför det sällan är produktivt att i förväg försöka förutse alltför många alternativa konsekvensutvecklingar.

Den improviserade konsekvensutvecklingen som övningsledaren gör under spelets eller övningens gång, är dessutom det bästa pedagogiska styrmedlet som inte bör begränsas eller hämmas av alltför rigida ramar.

Ett råd är att endast beskriva en konsekvensutveckling i detalj, nämligen den utveckling som följer av att inget eller ett mycket ineffektivt ingripande görs. Det operativa ingripandet får sedan styra när, och i vilken riktning, konsekvensbilden ska modifieras.

Spelplan

Spelplanen är en i kronologisk ordning uppställd lista på de händelser "inspel" som givarna ska meddela de övade. Observera att spelplanen endast kan innehålla sådant som kommer att inträffa oberoende av de övades agerande.

SPELPLAN ÖVNING "MEGASTRUL"

Tidsnummer	Inspel	Från Givare	Till övad Funktion
0000	Du ringer från din bil på mobiltelefon och meddelar att det har inträffat en trafikolycka på E-4 vid vägkorslet söder X-byn. Beskriv situationen så du ser den på OH-bilden.	B Allmänhet	SOS-Centrum
0005	Du ringer som Karl Persson boende Lyckovägen 3. Du behöver en ambulans då din hustru har fått hjärtinfarkt.	B Allmänhet	SOS-Centrum
0010	Förvaksamt att du fallt i armarna trafikolyckan anmäler du trafikolyckan som styrkan med iakttagande av en realistisk framkärningstid. Beskriv olyckan som du upplappar den enligt OH-bilden.	7 RL Räddnings- centrum Storskad	
0015	Brand uppstår i tank-bilen vid trafikolyckan.	2 Stadsplats- chefen	RL Räddnings- centrum Storskad

Not: Tidsnummer visar identifiering på inspel och anger när inspelet skall göras om inte annat sägs av spel ledaren.

Spelplanen innehåller således händelser som är direkt kopplade till själva initialolyckan och dess omedelbara konsekvenser samt utvecklingen av olyckan, eller till nya olyckor eller komplikationer som eventuellt ska inträffa under övningens gång. Spelplanen ska innehålla inspel som speglar allmänhetens och massmedias reaktioner.

Ett inspel ska alltid ha ett syfte. Det ska resultera i ett agerande från de övade. Syftet kan t ex vara att öka arbetsbelastningen, att få de övade att ta vissa samverkanskontakter eller att tillämpa ett visst taktiskt eller strategiskt operativt handlande.

Tekniskt bakgrundsmaterial

Det material som är nödvändigt för att på ett korrekt sätt kunna förutse och beskriva konsekvenser, kallas för tekniskt bakgrundsmaterial. Det kan vara ritningar, bilder och beskrivningar av de drabbade objekten eller miljön.

Som tekniskt bakgrundsmaterial räknas även väderprognoser och meteorologiska kartor.

Presentation av scenariot

Scenariot, som alltså är de händelser som ligger som bakgrund för de övades agerande, måste "spelas upp" (vid spel och övningar där inga fältenheter ingår) eller "visas/byggas upp" (vid en övning med fältenheter).

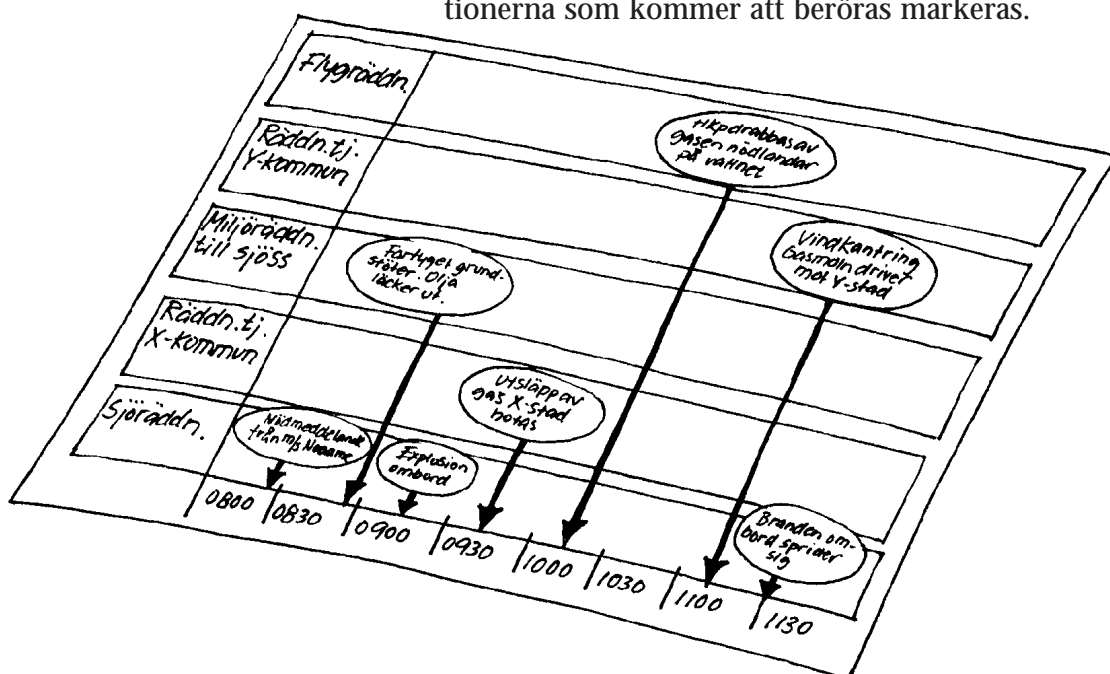
Övningsledningen behöver i bägge fallen även en beskrivning av vad som inträffat och hur det ser ut på skadepplatsen. Vid spel och övningar, där endast ledningsfunktioner deltar, behöver dessutom givarna ett "manus" (spelplanen) att agera efter och vid en praktisk övning behöver skademarkörerna instruktion för sitt agerande.

Scenariots olika delar presenteras i övningsdokumenten för en ledningsövning på följande sätt:

- **Fasta förutsättningar;** tid, plats och väder (*övningsbestämmelserna*)
- **Förhistoria, öppen del;** fakta som ska vara kända av de övade innan övningsstart (*övningsbestämmelserna*)
- **Förhistoria, slutna del;** fakta som lett fram till att händelsen har inträffat, ej känt av de övade vid övningsstart men kan erhållas efter förfrågan under övningen (*övningsledarbestämmelserna*)
- **Händelseförlopp;** kort "prosabeskrivning" av olyckan i sin helhet med de huvudsakliga konsekvenserna, konsekvensutvecklingen och tillkommande händelser som ej kan påverkas av de övade (*övningsledarbestämmelserna*)

- **Spelplan;** en i tidssekvens uppställd detaljerad lista på samtliga "inspel" som ska göras av givarna vid fastställd tidpunkt under övningen (övningsledarbestämmelserna)
- **Skadepanorama;** en eller flera till spelplanen kopplade listor på skadade människor på skadeplatsen. Listan ska i detalj beskriva de olika skadorna och de symptom som de skadade har (övningsledarbestämmelserna)
- **A la carte-lista;** en icke tidsbunden lista av extra händelser som övningsledningen vid behov kan "spela in" för att öka arbetsbördan för vissa övade funktioner eller för att öka tempot i hela övningen. Denna lista behöver ej publiceras i något dokument utan tilldelas endast den som leder arbetet i motcentral.
- **Bilder;** fotografier och/eller tecknade bilder av olyckan eller olyckorna som underlag för givarna vid beskrivning av skadeplatsen och konsekvenserna. En uppsättning OH-bilder (motcentral) papperskopior (övningsledarbestämmelserna)
- **Tekniskt bakgrundsmaterial;** ritningar och tekniska beskrivningar av de installationer och föremål som drabbas av olyckshändelsen. Underlag för givarna vid tekniska frågor (berörda givare)

Vid de genomgångar som föregår övningen och även vid senare tillfällen ställs ofta kravet att scenariot ska presenteras överskådligt och kortfattat. Gör en OH-bild i form av ett diagram med en vågrät tidsaxel där de olika mest betydelsefulla händelserna markeras med "pratbubblor". På den lodräta axeln kan de olika räddningstjänsterna/funktionerna som kommer att beröras markeras.

ÖVNINGS- ORGANISA- TION

Övningsorganisationen är fördelningen mellan övade funktioner och de funktioner som spelas från motcentral. Målsättningen, som anger vilka funktioner eller personer som främst ska övas samt givetvis det valda scenariot, styr fördelningen. Vid fördelningen måste rent praktiska saker som utrymme i motcentral, möjlighet till bra samband m m övervägas. Kom ihåg att även de som arbetar som givare i motcentral kommer att få värdefull övning.

Övningsorganisationen redovisas i övningsbestämmelserna som en tabell där övade funktioner anges, vilken myndighet de representerar samt vilken geografisk placering de kommer att ha under övningen. De funktioner som spelas från motcentralen redovisas med en liknande uppställning.

MYNDIGHET	ÖVAD FUNKTION	PLATS
Räddningstjänsten A-kommun	RL med stab	Ledningsplats Y-by
Polismyndigheten A-stad polisdistrikt	Bakre stödfunktion	Brandstation A-stad
Länstyrelsen	Väktaravdelning	Polisstation A-stad
Länstinget	Polisinsatschef	Ledningsplats Y-by
SOS-Alarmering	Räddningstjänstomg.	Länstyrelsen B-stad
	Ledningscentralen C-stads sjukhus	C-stad sjukhus
	Ledningsläkare	Ledningsplats Y-by
	Lärmeoperatör	SOS-Centralen B-stad

Denna fördelning kan vara bra att ha redovisad på en enkel skiss (OH) som hjälp vid de genomgångar som måste genomföras före övningen.

ÖVNINGS- LEDARORGA- NISATION

Alla spel och övningar kräver en organisation av något slag för att kunna fungera vid själva genomförandet. Kraven på en sådan organisation stiger naturligtvis med övningens omfattning och komplexitet. Den allra enklaste organisationen vid små spel kan vara att man inom "spelledningen" kommer överens om att - "Om du gör det där, så gör jag det här" -. Vid större övningar kan det krävas en organisation på 30-40 personer.

De aktörer som kan förekomma i en större eller mindre övningsledarorganisation är:

Övningsansvarig

Den övningsansvarige utses av ansvarig myndighet att ha högsta ansvaret för övningen. Han/hon

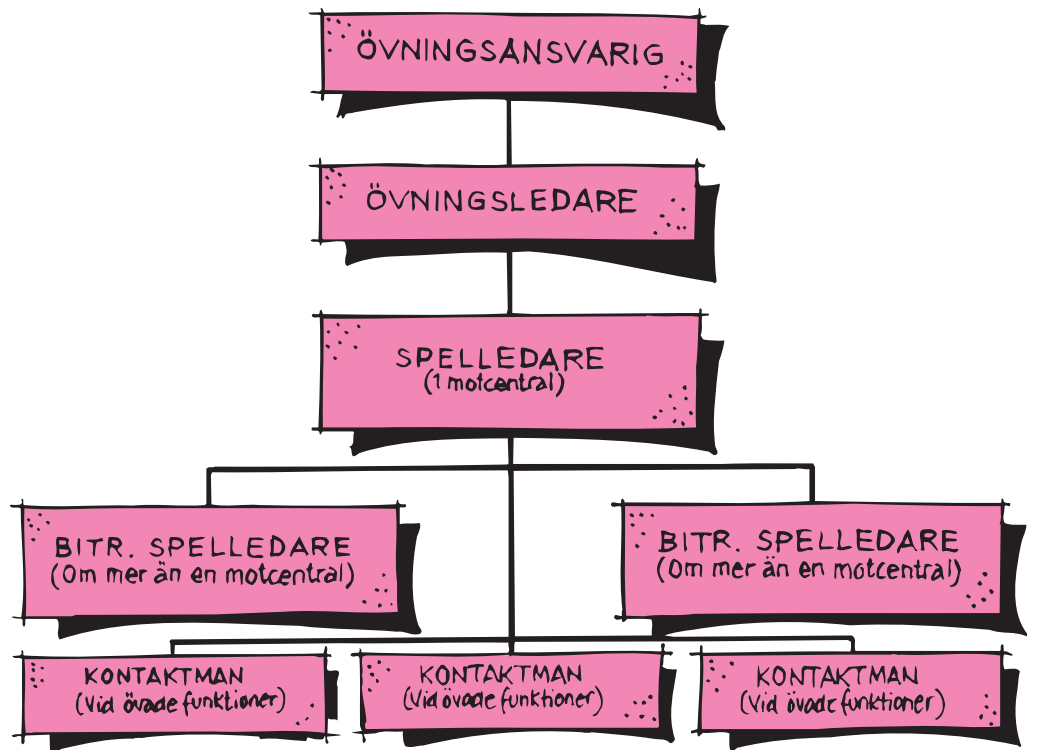
- ska fatta viktiga policy-beslut under planeringsarbetet
- är ofta ordförande i projekt- eller referensgruppen
- ska hålla samman de genomgångar som görs före och efter övningen
- ska under själva övningen fatta större principbeslut om förändringar i genomförandet föranlett av yttre omständigheter som väder, "skarpt läge" som påverkar vissa deltagande myndigheter, m m.

Övningsledare

Övningsledaren är den som leder övningen operativt.

Spelledare

Vid spel leder spelledaren i motcentralen verksamheten. Om motcentral ingår i en ledningsövning, utser övningsledaren en spelledare. Spelledaren leder då den verksamhet som försiggår i motcentralen. Spelledaren måste vara med när scenario och spelplan tas fram. Varje inspel har ju ett syfte, och det syftet måste spelledaren vara medveten om för att kunna se till att inspelet följs upp och verkligen leder fram till avsett resultat (målet).

Kontaktman

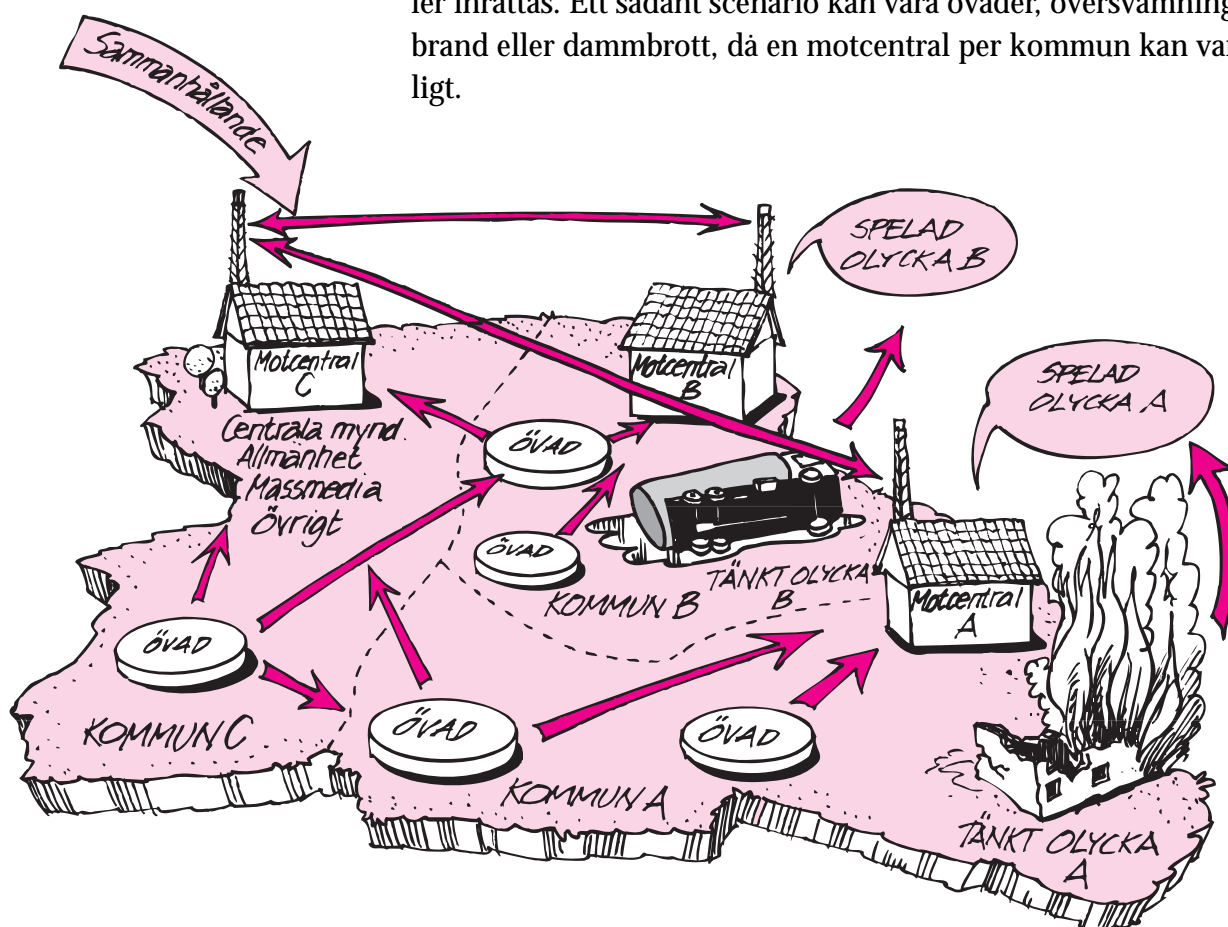
Vid större övningar behövs dessutom en representant (kontaktman) för övningsledningen ute vid varje övad ledningsfunktion. Kontaktmannen kan i vissa fall kombinera sin uppgift med att vara utvärdera-re.

MOT-CENTRAL

Motcentraler upprättas vid spel och övningar där inga eller en begränsad del fältenheter övas. Motcentralens uppgift blir då att spegla händelserna på fältet och de funktioner som inte deltar i övningen. Beroende på övningens omfattning och geografiska utbredning kan en eller flera motcentraler behövas.

Vid större ledningsövningar är oftast målsättningen att de övade ledningsfunktionerna ska kunna arbeta från en i förväg planerad ledningsplats (fast ledningscentral) och den/de plats(er) som skulle ha valts (placering av ledningsfordon) med hänsyn till de inträffade händelsernas art och omfattning. Vidare ska ordinarie samband kunna användas. Man ska kunna använda ordinarie radiostationer och antennplaceringar, men inte nödvändigtvis ordinarie frekvenser.

En motcentral som ska spela en viss händelse, och de enheter som beordras dit, måste då placeras i geografisk närhet av den plats där händelsen är tänkt att inträffa. Är scenariot baserat på en eller flera händelser med stor geografisk spridning måste alltså flera motcentraler inrättas. Ett sådant scenario kan vara oväder, översvämning, skogsbrand eller dammbrott, då en motcentral per kommun kan vara lämpligt.

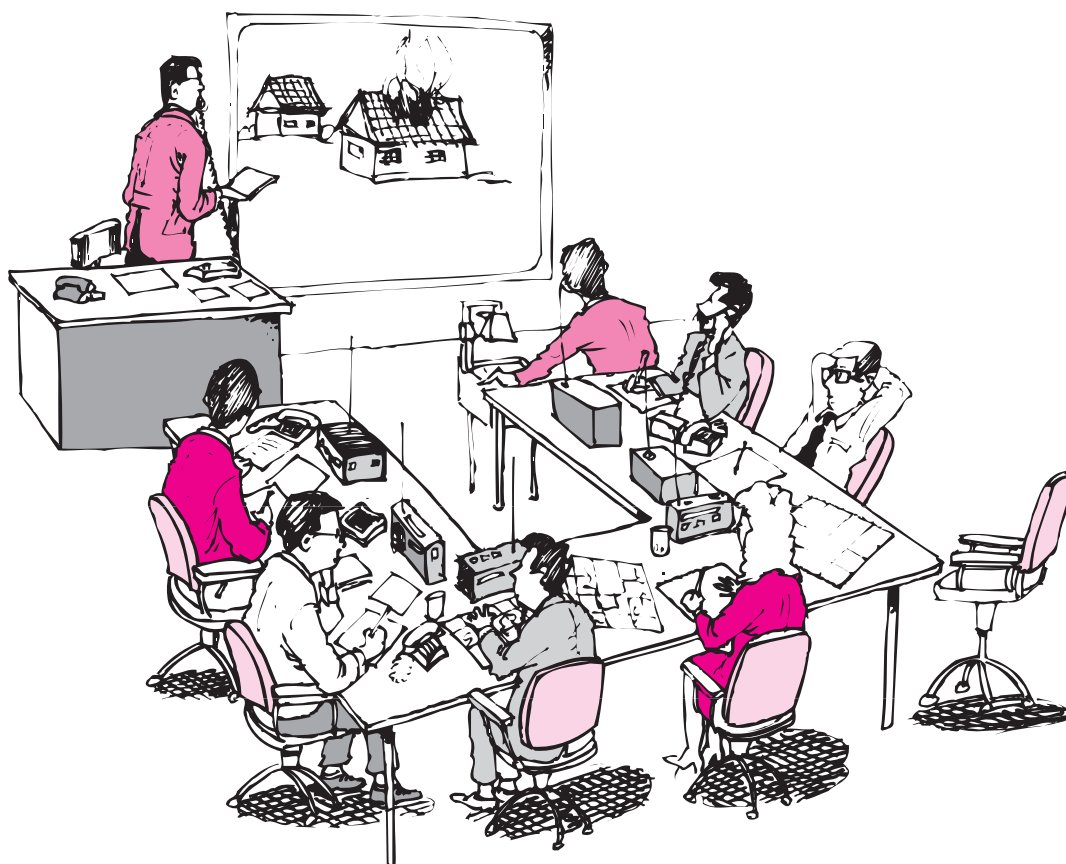
Om enheter från kommun A ska användas i kommun B, "beställs" enheten hos motcentral A. Tänk då på att givaren i motcentral A som tar emot beställningen måste "lämna över" enheten till givaren i motcentral B när enheten passerar gränsen mellan kommunerna (= motcentralernas arbetsområden).

Givare, som ska spela allmänhet, massmedia och de myndigheter och andra organisationer som sambandsmässigt arbetar enbart med trådförbindelser, kan däremot ur sambandssynpunkt placeras var som helst. För dessa behöver man bara ta hänsyn till det samverkansbehov som kan finnas givarna emellan.

Lay-out

En bra lösning är att placera givarna vid ett stort U-format bord som med sin öppna del är vänt mot en "kart- eller lägesuppföljningsvägg". Givarna placeras runt bordet samlade i grupper med samverkansbehov.

Samgruppering bör också ske av dem som ska använda samma radionät. Då kan man samutnyttja och begränsa antalet radiostationer. Spelledaren placerar sin arbetsstation framför lägesuppföljningsväggen där han kan hålla ögonkontakt med samtliga givare.

Sambandsbehov

Sambandsbehovet varierar naturligtvis kraftigt beroende på övningens omfattning och karaktär. Följande kan dock anses som allmänna behov:

- Telefonabonnemang (ett per givarfunktion). Helst bör de ingående linjerna vara direktkopplade. En växel utgör alltid en "flaskhals".
- Radionät/frekvenser med en tilldelning som så långt möjligt speglar den verkliga situationen.
- Telefax (om möjligt en för inkommande och en för utgående meddelanden).
- "Rundradio" med möjlighet att simulera de radiosändningar som sker på lokalradio, dels inom motcentralerna och dels till de övade.

Dessutom ska möjlighet till utplacering av radioantenner finnas.

Som regel måste en för övningen speciell "telefonkatalog" prepareras. Den ska ingå i övningsbestämmelserna. I denna katalog ska telefonnummer till motcentralerna finnas, med angivande av vilka funktioner eller organisationer som de representerar. Här ska också stå alla andra nummer som kommer att användas under övningen, om avvikelser från det normala har gjorts.

Lägesuppföljning/ "Åskådnings- material"

I motcentralerna ska det operativa läget på skadeplatsen eller skadeplatserna hela tiden kunna följas på ett rationellt och effektivt sätt.

Givarna måste ha möjlighet att följa läget sittande vid sina positioner utan att behöva gå fram till kartor eller tablåer för att läsa av dem. Då fungerar inte en vanlig karta, oberoende av skala. Den blir för liten. Istället kan lägesplott föras med hjälp av en ritad karta som OH-bild. En fotokopierad karta innehåller i regel för mycket irrelevant information.

Även en OH-platta eller VIDEO-projektor kopplad till en PC med grafikprogram fungerar bra. Där kan även bilden "sparas" med jämna mellanrum.

En OH-bild är också att föredra när en givare ska beskriva en skadeplats eller en situation. En sådan bild kan vara ett foto med iritad skada eller en teckning av olyckan.

Lägesuppföljningen är ett stöd för givarna under själva övningen, men blir också en värdefull hjälp som dokumentation vid utvärdering och erfarenhetsåterföring.

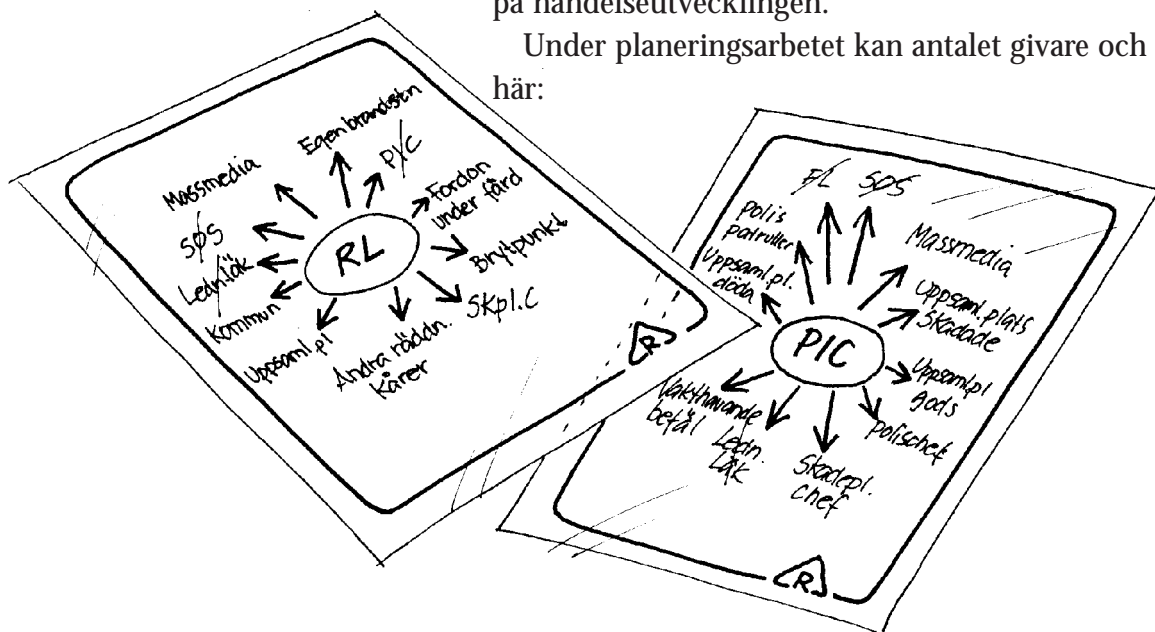
Givare

Givare kallas de som bemannar motcentralen. De ska spegla den verksamhet som försiggår på skadeplatserna. De ska också spegla verksamheten vid alla de "icke övade funktioner" som de övade kan behöva kontakta under en räddningsinsats.

Givarna ska spela allmänhetens och de drabbade människornas roll, dvs de som av någon anledning via telefon eller på annat sätt kan kontakta någon övad funktion.

Detta "tryck från allmänheten" kan bl a spelas genom att de givare i motcentralen som representerar allmänheten ges i förväg formulerade aktuella frågeställningar baserade på det planerade händelseförloppet (spelplanen). Under övningen kompletteras frågorna beroende på den rådande situationen, och den information som gått ut i lokalradiation. Dessa frågor, med angivande av de telefonnummer som ska ringas upp, faxas till ca 10 stycken i förväg vidtalade SOS-centraler vars operatörer, med ledig kapacitet, spelar angiven allmänhet som ringer upp och kräver information. Man kan på detta sätt på ett realistiskt sätt styra informationstrycket tidsmässigt och händelseinriktat beroende på händelseutvecklingen.

Under planeringsarbetet kan antalet givare och roller bestämmas så här:

Utgå från tabellen i avsnittet *Övningsorganisation*. Ta varje funktion i kolumnen "övad funktion" och placera den i centrum på ett papper eller en skrivtavla. Gå därefter igenom och notera alla de funktioner, organisationer och personer som funktionen kan ha behov av att kontakta, eller som kan tänkas kontakta funktionen under övningen. På detta stadium behöver inte åtskillnad göras om de är övade eller ej.

När alla funktionerna bearbetats, stryk allt som noterats mer än en gång, och alla som är övade funktioner. Det som sedan är kvar är en komplett lista på funktioner som måste representeras av givare. Rationalisera sedan listan och slå ihop så att en givare kan spela flera roller.

Det är många krav som ställs på givarna. De ska

- vara väl förtrogna med verksamheten
- vara väl insatta i lokala betingelser
- ha "skådespelartalanger"
- vara väl insatta i de roller de ska spela under övningen
- rapportera tidsmässigt riktigt förlopp (förflyttning av enheter, utförande av arbetsinsatser)
- koordinera sina åtaganden sinsemellan för att undvika "dubbla budskap"

Spelledaren

Spelledaren är den som leder ett spel, och i praktiken även händelseförloppet i en ledningsövning, eftersom det är han som dirigerar och till största delen styr skeendet i motcentralerna som ju är de övades "omvärld". Den som har det totala "spelansvaret" (om flera motcentraler finns) leder själv arbetet i den motcentral som beroende på scenariot kan anses som "ledande". Det blir som regel den motcentral som spelar upp den största händelsen ("huvudolyckan").

Spelledaren koordinerar de egna givarnas och motcentralernas arbete. Här har han hjälp av biträdande spelledare (i de andra motcentralerna).

Kontaktmän hjälper honom att få en uppfattning om arbetsbelastningen ute på de övade funktionerna. Han kan öka eller minska arbetsbelastningen genom att modifiera inspelstakten.

Givarna har att följa den spelplan som finns uppgjord för övningen, men det är spelledaren som beslutar om förändringar, tillägg och justeringar. Det är han som har helhetsbilden av övningens förlopp och kan avgöra vilka konsekvenser eller kedjereaktioner en förändring för med sig.

Egna initiativ från givarna ger stimulans och motivation. Det ska därför inte förhindras, men måste inordnas och koordineras.

Spelledaren och eventuella biträdande spelledare bör om möjligt delta i framtagandet av spelplanen för att få full förståelse för syftet med varje inspel. Alternativt kan syftet med inspelet anges i spelplanen.

Spelledarna måste dessutom vara mycket väl insatta i de olika räddningstjänstorganens organisationer och arbetssätt.

Förberedelser

Motcentralen ska iordningställas och förberedas i så god tid som möjligt före övningen. Oftast är detta inte möjligt förrän någon dag före övningen eftersom man sällan har tillgång till lokalen tidigare. Detta ställer stora krav på planeringen dvs anskaffningen av den materiel som ska installeras.

När radiostationer och telefoner kopplas upp, bör de avprovras mot de stationer/telefoner som *verkligen* ska användas under övningen vid de övade funktionerna. Vid övningar måste man ibland, trots att man eftersträvar att använda "ordinarie samband", göra vissa förändringar i frekvenser och telefonnummer för att inte onödigtvis störa ordinarie verksamhet. Det kan innebära att man använder andra radiostationer med annan antennutrustning än den ordinarie, och detta ger då andra mottagningsförhållanden och andra räckvidder än normalt. Planerade telefonanknytningar kan ha nummerändrat osv.

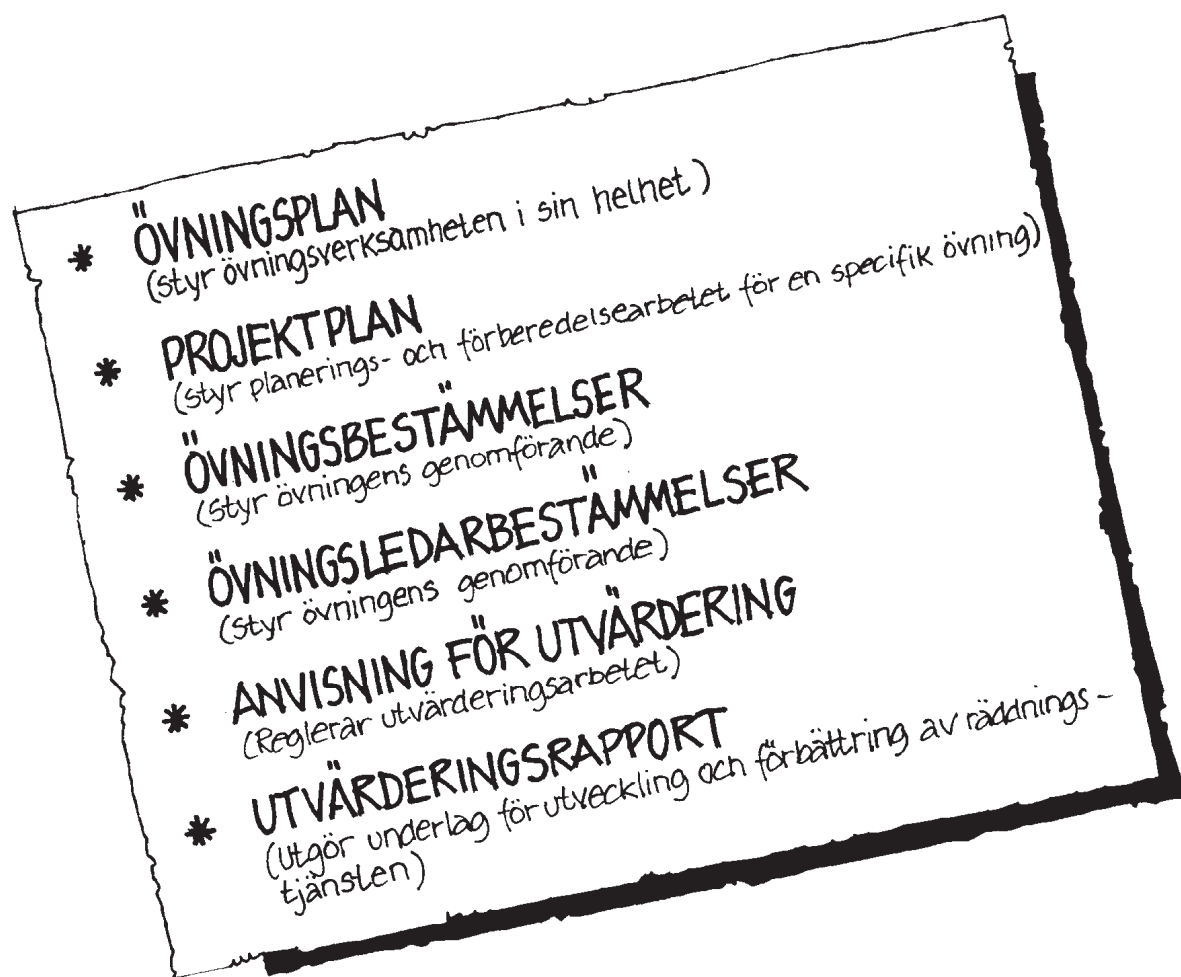
ÖVNINGSdokUMENT

ALLMÄNT

Övningar ger erfarenhet och utvecklar. Övningar kostar pengar och övningsverksamheten är något som aldrig upphör. Det är därför viktigt att övningar dokumenteras på ett riktigt sätt.

Dokumentationen kan vara mer eller mindre rikhaltig, men har till uppgift att styra och reglera övningsgenomförandet, bilda underlag för utvärdering och erfarenhetsåterföring, samt utgöra underlag för planering av nästa övning.

Följande sex dokument är grunddokument, som i en eller annan form krävs för alla övningar.

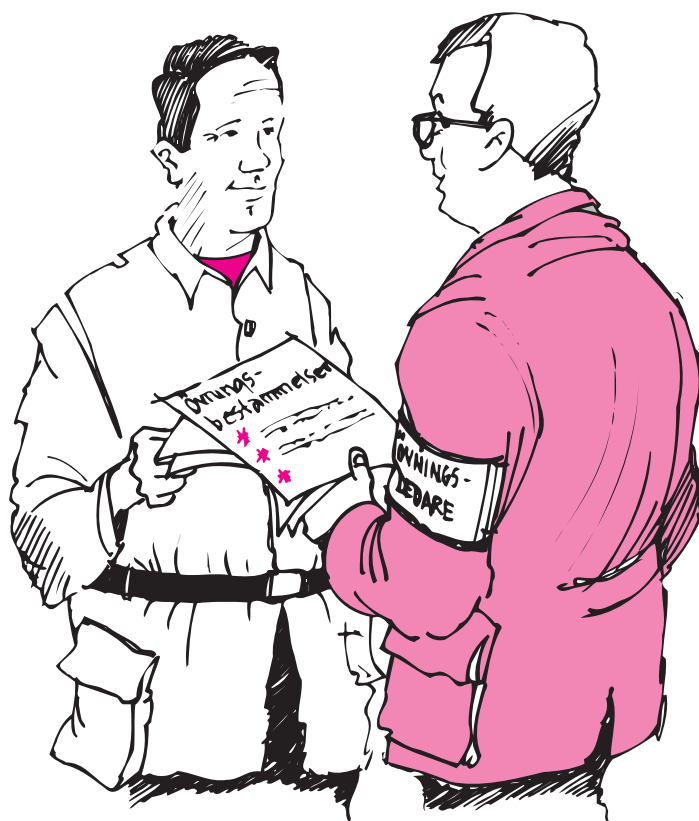
Övningsplanen och projektplanen har vi tidigare behandlat i avsnitten *Övningssystem* och *Planeringsprocessen*. Utvärderingsdokumenten behandlas i avsnittet *Utvärdering*.

ÖVNINGS- BESTÄM- MELSER

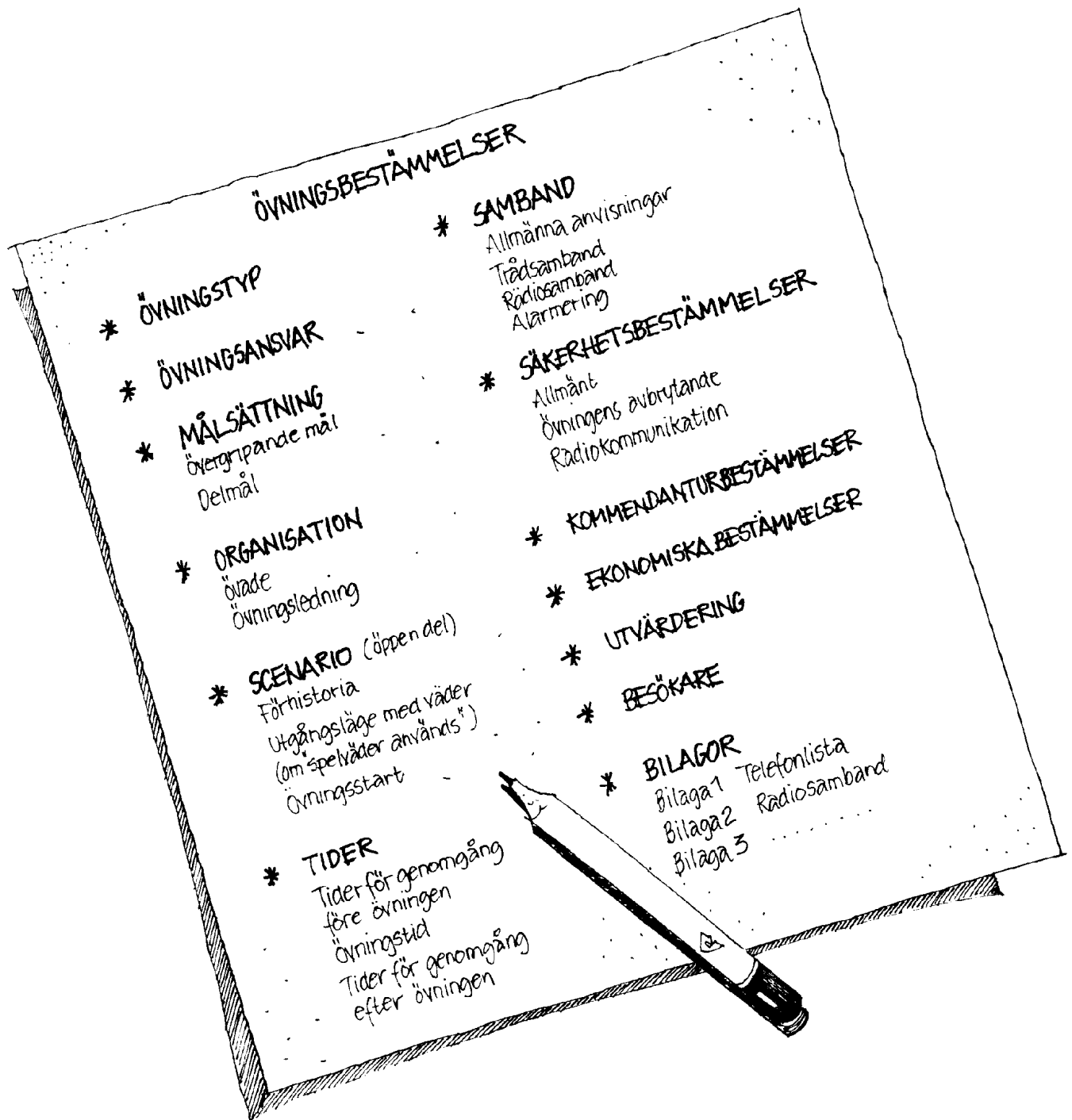
Övningsbestämmelserna är den ”öppna” delen av de två övningsdokument som styr genomförandet av en övning. Här noteras bl a målet och hur övningen ska utvärderas. Alla praktiska anvisningar redovisas ingående så att deltagarna får en tydlig helhetsbild.

Ingenting av hemlig natur får finnas här, utan bara det som de övade behöver veta för att kunna delta i övningen och få fullt utbyte av den.

Övningsbestämmelserna ska skickas ut till övningsdeltagarna i god tid före övningen. Om samtliga deltagare hade läst igenom ordentligt skrivna övningsbestämmelser noggrant, hade genomgång före övningen varit onödig. Verkligheten visar dock att slopande av genomgång inte är att rekommendera!

Så här kan innehållet i dokumentet övningsbestämmelser se ut:

ÖVNINGS- LEDAR- BESTÄM- MELSER

Övningsledarbestämmelserna är den "hemliga" slutna delen av övningsdokumenten och ska distribueras endast till de som ingår i övningsledningen.

Dela dock inte ut dem förrän någon dag före övningen. Då undviker du att innehållet sprids i alltför vida kretsar. Ett lämpligt tillfälle är i samband med den genomgång med övningsledningen som genomförs i nära anslutning till övningsdagen.

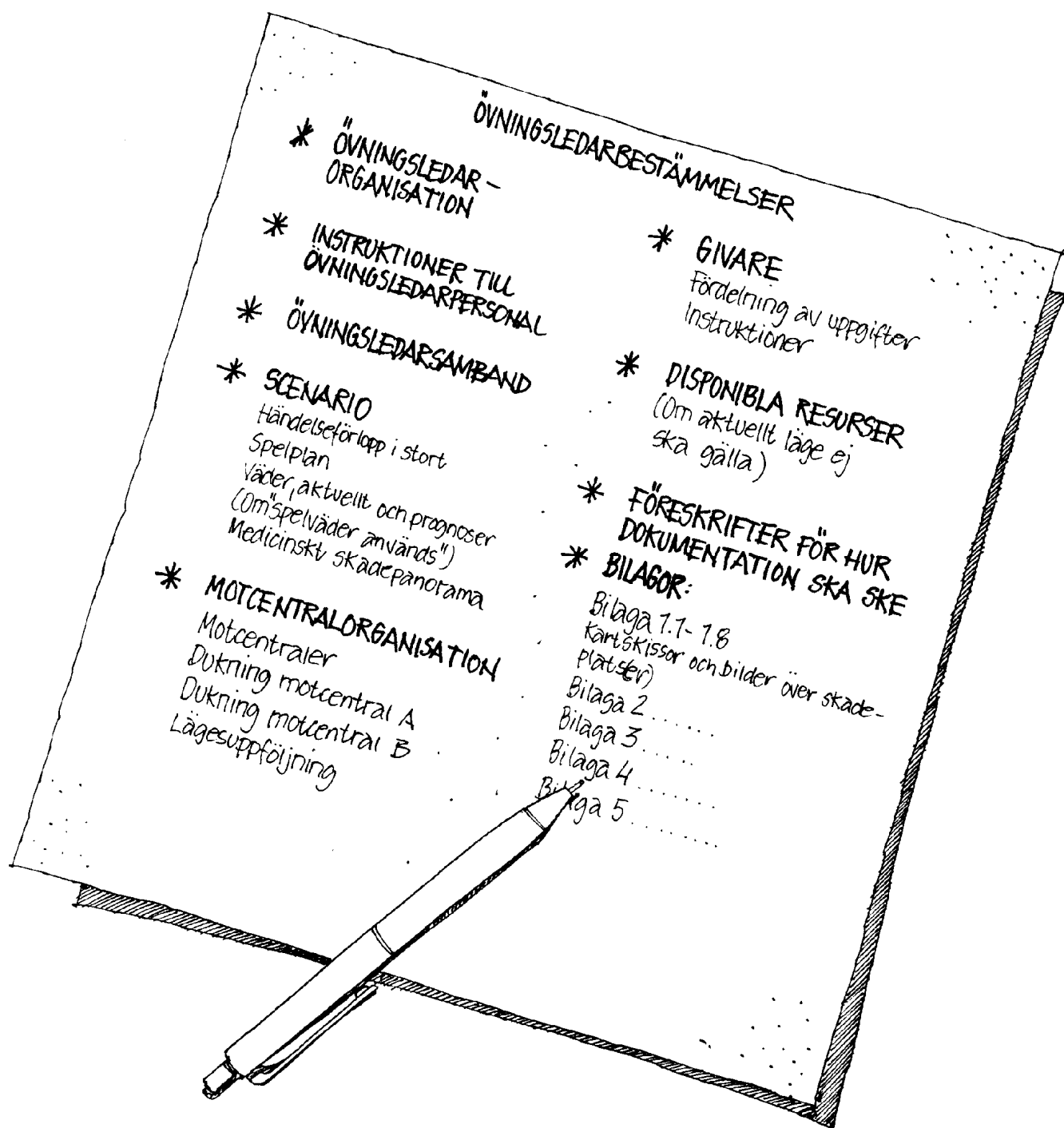
Övningsledarbestämmelserna beskriver scenariot i detalj med alla de bakgrundsfakta som kan vara nödvändiga. Vidare finns en förteckning över givarna och instruktioner som de behöver.

Här återfinns också spelplanen och det bildmaterial över olyckan som tagits fram.

En allmän regel är att inget som står i övningsbestämmelserna ska behöva upprepas i övningsledarbestämmelserna. Det kan dock i vissa fall vara praktiskt att föra in telefonlista och sambandsplan för att givarna ska slippa slå i två olika dokument under själva övningen.

Så här kan du utforma övningsledarbestämmelserna:

KRAV

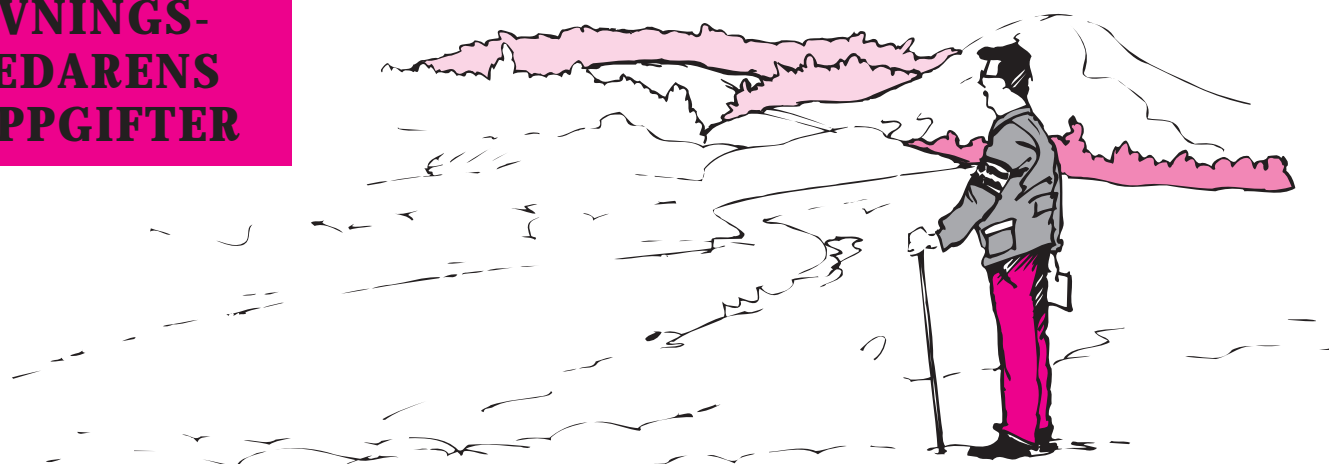
Med övningsledare menar vi här den operative övningsledaren och/eller spelledaren. Fortsättningsvis kommer för enkelhetens skull endast uttrycket övningsledare att användas och i tillämpliga delar gäller således instruktionerna även för spelledare. Som tidigare nämnts finns i övningsorganisationen också utsedd en övningsansvarig. I vissa fall kan denne även fungera som övningsledare.

En övningsledare måste vara mycket väl förtrogen med övningens målsättning och uppläggning. Han ska kunna scenariot i detalj, med all den tekniska bakgrunden. Han måste ha förmågan att utifrån det bestämda händelseförloppet och den tänkta konsekvensutvecklingen kunna improvisera och utveckla situationen vartefter de övade fattar sina beslut och gör sina insatser.

Det är mycket lämpligt (nödvändigt) att den utsedde övningsledaren ingår i den arbetsgrupp som planerar och förbereder övningen.

Övningsledare måste ha goda ledaregenskaper, samt god kunskap om och erfarenhet av den/de räddningstjänst(er) som ska övas.

ÖVNINGS- LEDARENS UPPGIFTER

Uppgifter före övningen

- Läs in målsättning och uppläggning. Har du ingått i planeringsgruppen, blir inte arbetet så omfattande.
- Besök de tilltänkta skadeplatserna och memorera miljö och geografi.
- Led de genomgångar med övade och övningsledning som föregår övningen.

Uppgifter under övningen

- Se till att övningen "flyter" och att arbetsbelastningen på alla övade funktioner är den avsedda.
- Ge givarna (i ledningsövningar) regi efterhand som situationen utvecklas och se till att inspelen ger avsedd verkan.
- Var stationerad i en av motcentralerna vid spel och ledningsövningar. Alternera mellan räddningsledarens stabsplats och själva skadeplatsen vid övningar med fältmoment.
- Hjälp de övade med de övningstekniska problem som kan uppstå när normala sambandsmedel, transporter m m är ersatta med "övningskonstruktioner".
- Se till att funktionärsstaben fungerar som en enhet och för övningen framåt. Vid större ledningsövningar krävs en hög grad av samordning.
- Var lyhörd för de synpunkter (både knutna till räddningstjänsten och övningstekniska) som spontant dyker upp. Speciellt givarna kan erfarenhetsmässigt tillföra mycket.

GENOMGÅNG FÖRE ÖVNINGEN

Övningsbestämmelserna och övningsledarbestämmelserna är de dokument som styr övningen och de ska vara tydligt formulerade. Ändå är det oftast nödvändigt med muntliga genomgångar före övningen. Till dessa genomgångar kallas samtliga övade och alla som ska ingå i övningsledningen. (Givarna räknas som del av övningsledningen).

Om de övade är spridda över ett stort geografiskt område kan det vara svårt, och dessutom kostsamt, att samla alla. Men minst en representant från varje övad funktion bör närvara vid genomgången. Dessa representanter för sedan informationen vidare.

Genomgången görs lämpligast i omedelbar anslutning till övningsdagen, helst dagen innan. Samla antingen alla, både övade och övningsledning, eller ha separata genomgångar. Om du samlar alla, vilket oftast är det mest praktiska, börja då med att inför samtliga gå igenom de viktigaste delarna i övningsbestämmelserna. Därefter lämnar de övade genomgången. Fortsätt sedan med att gå igenom övningsledarbestämmelserna med övningsledningen.

Tidsåtgången för dessa genomgångar varierar naturligtvis med övningens omfattning. Räkna med ca 2 timmar för en större räddningstjänstövning.

Här följer ett exempel på program för en sådan genomgång med kommentarer till de olika punkterna:

- **MÅLSÄTTNING**

Gå igenom och förklara den övergripande målsättningen samt de av respektive organisation bestämda delmålen

- **UPPLÄGGNING, ÖVNINGSORGANISATION**

Förklara i detalj

- övningens tekniska uppläggning, vilka olika organisationer och funktioner inom dessa som kommer att övas.

- var respektive övad funktion geografiskt kommer att befinna sig under övningen.

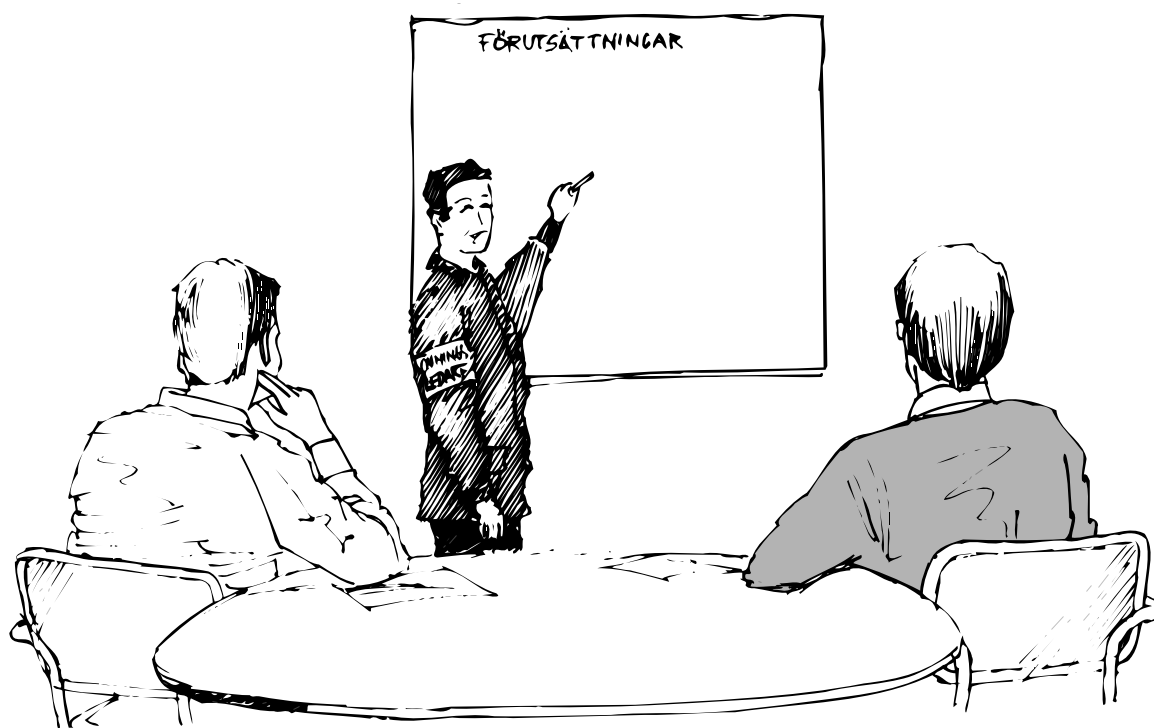
- motcentralens (centralernas) geografiska placering och vilka roller/funktioner som kommer att spelas därifrån. Om tid finns och de som ska övas inte tidigare deltagit i en övning med motcentral, visa SRVs video *Motcentralen, verklighetens spegel*.

- **SAMBAND**

Förklara såväl radio- som trådsamband med speciell tonvikt på avvikelser från normalförfarande. Påpeka vikten av att endast använda de telefonnummer som finns i den för övningen framtagna telefonlistan. Förklara också varför avvikelser från normalförfarande måste göras.

- **SÄKERHETSBESTÄMMELSER**

Gå igenom de speciella säkerhetsbestämmelser som gäller för övningen. I detta ingår alltid punkten "Förfarande vid radioanrop" d v s att alla radioanrop ska föregås av frasen "Övning xxxxx". Även vid telefonsamtal, om dessa går via ordinarie telefonnummer, ska det klart framgå att det gäller övning. Tala om hur och av vem övningen kan avbrytas eller begränsas vid "skarpt läge" som påverkar någon av de övade organisationerna.

- **FASTA FÖRUTSÄTTNINGAR**

Förklara de fasta förutsättningarna som t ex väder, tid på året, dygnet osv. Redogör för det operativa läget vid övningsstart (en eventuell förhistoria om en händelse har pågått en tid före övningens start, en speciell resursbild som är en fast förutsättning m m.) Påpeka vikten av att samtliga övade funktioner och motcentral(er) som är berörda har ett plottat läge som i detalj är lika, när övningen börjar (gäller om det i förutsättningarna ingår att en eller flera insatser redan pågår).

- **ÖVNINGSSTART**

Förklara hur övningen startas (vid ett visst klockslag, genom larm om en händelse, eller liknande). Ge en detaljerad förklaring på hur larmningen kommer att ske under övningen, om normala larmvägar måste frångås.

- TIDER

Ange tid för övningsstart, övningens slut, genomgångar m m.

- UTVÄRDERING

Förklara varför man har en utvärdering, hur denna kommer att gå till, vilka som är utvärderare, vilka kriterier dessa har vid bedömningen, samt vem som har huvudansvaret för utvärderingen. Meddela också när och i vilken form den officiella utvärderingen kommer att publiceras.

- GENOMGÅNG EFTER ÖVNING

Tala om hur denna kommer att gå till, vilket syfte den har och var och när den kommer att genomföras. Gör klart att en representant från varje övad funktion (eller organisation) förväntas ge en kortfattad (5 - 10 min) beskrivning av hur man upplevt övningen.

- KOMMENDANTUR

Redogör för bestämmelser angående ekonomi, transporter, måltider m m, samt eventuella bestämmelser kring inpassering, behörighet, namnbrickor osv.

Här slutar genomgången för de övade. Den fortsätter därefter med endast övningsledningen enligt följande:

- SCENARIO

Berätta om de händelser som kommer att inträffa, när och varför de inträffar samt de konsekvenser de kommer att få. Gå igenom viktiga inspel som har ett visst syfte.

- MOTCENTRAL

Beskriv motcentralens eller centralernas tekniska arrangemang i stort, liksom de olika roller som ska spelas.

- ÖVNINGSLEDARSAMBAND

Gå igenom och förklara eventuella särskilda sambandsvägar för spelledningen.

- FRÅGOR

Ge tillräcklig tid för frågor som sista punkt.

Ge efter genomgångens slut givarna tillfälle att i respektive motcentral gå igenom samband och andra tekniska arrangemang, samt att förbereda och uppdatera sina egna lägesuppföljningar. Genomgångarna leds av spelledaren eller biträdande spelledare.

Genomför vid samma tillfälle ett fullständigt sambandsprov.

GENOMGÅNG EFTER ÖVNINGEN

Omedelbart efter övningen hålls en genomgång. Vid detta tillfälle ger en representant för varje övad funktion en mycket kortfattad beskrivning av hur man upplevt övningen.

Lägg genomgången tidsmässigt så, att så många som möjligt får möjlighet att delta.

Syftet är att de övade ska få möjlighet att ge sin version av hur man upplevt dagen, och komma med sina kommentarer och reflektioner. Utvärderarna ska vara med, lyssna och komplettera sina noteringar. Däremot ska de inte göra några kommentarer kring utvärderingen. *Denna genomgång är ingen utvärdering.*

Programmet för en sådan genomgång kan se ut på följande sätt:

- Vad hände? Övningsledningen ger en kortfattad beskrivning av händelseförloppet.
- Respektive övad funktion ger sina synpunkter.
- Övningsansvarig tackar deltagarna.

UTVÄRDERING

SYFTE

All verksamhet som bedrivs har en gång initierats av någon eller något. Motiven kan vara många. Ofta har ett behov uppstått eller en idé kläckts. Verksamhetens utformning styrs sedan av de krav och önskemål som inblandade intressenter ställer.

Krav på deltagande organisationer specificeras och formuleras i målbeskrivningarna. För att kunna veta om kraven på verksamheten är uppfyllda, dvs att målen har nåtts, görs en utvärdering. Har inte målen nåtts måste något ändras.

Utvärderingen har således till uppgift att

- ge en objektiv bedömning av om och hur övningens målsättning har uppnåtts
- ta tillvara erfarenheter och eventuella idéer om förbättringar av räddningstjänstens organisation och arbetssätt
- visa på var och i vilken form ytterligare utbildning och övning måste sättas in
- ge erkännanden för väl fungerande organisationer och skickligt genomfört räddningsarbete, inte minst för att förstärka de övades motivation och tillit till den egna kompetensen

UTVÄRDERARE

Utvärderaren är utsedd av tillsynsmyndighet eller övningsledning med en klart definierad uppgift att utvärdera en klart specificerad del eller funktion under en övning. Skilj på begreppen utvärderare och observatör.

En observatör är en person som av eget intresse följer övningen i största allmänhet, utan att ha kravet på sig att skriva en utvärdering.

Utvärderarna har skyldighet att på ett fastställt sätt dokumentera sina iakttagelser och att utforma konstruktiv kritik.

Utvärderarna måste vara mycket väl förtrogna med den funktion de ska utvärdera samt övningens målsättning och uppläggning. De ska dessutom vara väl insatta i de övades erfarenhet och kunskapsnivå.

SKYLDIGHET ATT:

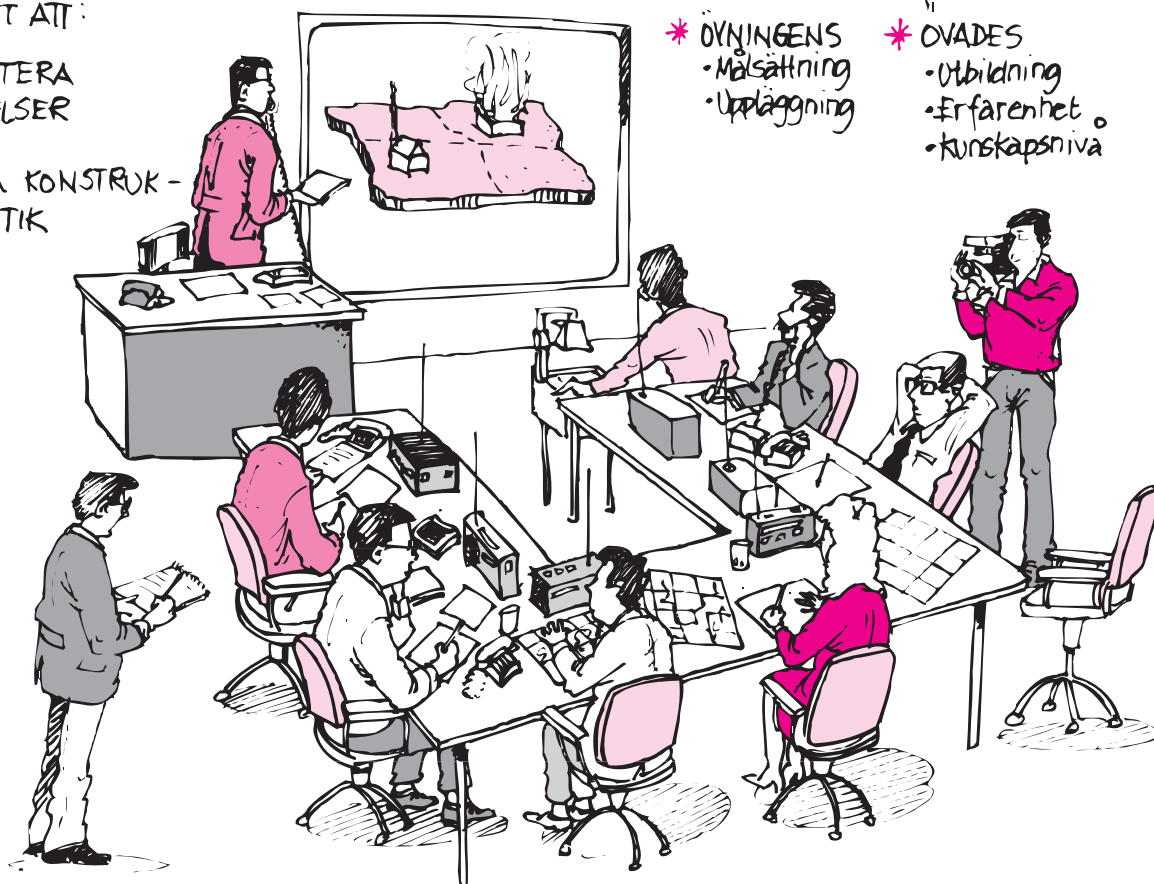
* DOKUMENTERA
IAKTTAGELSER

* UTFORMA KONSTRUK-
TIV KRITIK

KUNSKAP OM:

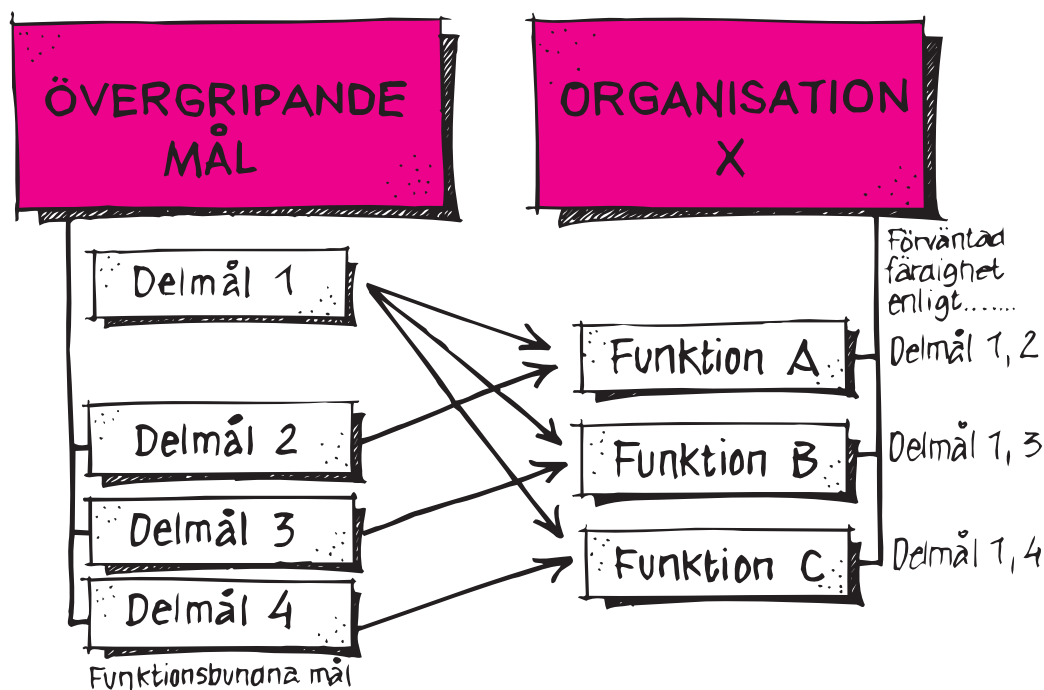
* ÖVNINGENS
• Målsättning
• Uppläggning

* ÖVADES
• Utbildning
• Erfarenhet
• Kunskapsnivå

UTVÄRDE- RINGS- ARBETE

Utvärderingsarbetet är ett av de viktigaste momenten i hela utbildnings- och övningsprocessen. Utvärderarna har därför ett ansvarsfyllt arbete att utföra som inte får slarvas med. Se därför till att ha ett väl fungerande utvärderings-system, som tydligt dokumenterar händelseförloppet.

Före övningen

Före övningen bildas en utvärderingsorganisation. Ansvarig för utvärderingen kan vara någon från den övningsansvariga myndigheten eller tillsynsmyndigheten.

Mot bakgrund av målsättningen och övningsorganisationen bestäms vilka funktioner som ska utvärderas och vilka personer som ska fungera som utvärderare.

Den utvärderingsansvarige skriver i samråd med de övade organisationerna *Anvisningar för utvärdering*. De övades förväntade färdighet inom respektive verksamhet, baserat på de formulerade delmålen, analyseras och graderas i två nivåer: *god förmåga* och *förmåga*.

God förmåga anger att funktionen eller enheten ska fungera helt tillfredsställande.

Förmåga anger att funktionen eller enheten före övningens genomförande ännu inte haft tillfälle att utbilda, öva eller träna i sådan omfattning att den kan fungera helt tillfredsställande. Därför sätts övningsmålet på en något lägre nivå.

Den funktion vars förväntade färdighet satts till *förmåga* och som under övningen visar sig fylla detta mål, har för egen del nått upp till övningens målsättning.

Specifika anvisningar till utvärderaren formuleras för varje utvärderad funktion. Där anges i detalj vad *god förmåga* eller *förmåga* innebär. Det kan se ut så här:

Räddningsledaren med stab ska ha förmåga att

- organisera och genomföra stabsarbete på ett effektivt sätt
- följa skadeläget och på grundval av inkommen information besluta om nödvändiga åtgärder
- samverka med övriga berörda myndigheter

Dokumentet sänds innan övningen till de övade myndigheterna för delgivning och eventuella kommentarer.

Innan övningen samlas utvärderarna till en genomgång där "Anvisningarna" går igenom. Om möjligt ska utvärderarna även delta i den genomgång med övningsledningen som genomförs i omedelbar anslutning till själva övningen.

Under övningen

Under övningen följer utvärderarna verksamheten på sina respektive funktioner, och bedömer hur arbetet genomförs. De ska i minsta möjliga mån lägga sig i de övades arbete. I situationer där de övade frågar om övningstekniska saker ska naturligtvis all hjälp ges.

Om utvärderaren har den dubbla funktionen att även vara kontaktperson ska han hålla kontakt med spelledaren och vid de fall där verksamheten tenderar att "spåra ur" i samråd med spelledaren ingripa på ett pedagogiskt och diplomatiskt sätt.

Hur utvärderaren under övningen dokumenterar sina iakttagelser kan vara individuellt anpassat.

Efter övningen

Omedelbart efter övningens slut har varje utvärderare en kortare genomgång med de övade för att notera deras kommentarer och egna iakttagelser. Dessutom kan det finnas frågor som utvärderaren inte velat ställa under själva övningen för att inte störa.

Utvärderarna deltar sedan i den "Genomgång efter övning" som genomförs i omedelbar anslutning till övningen. Då redogör övningsledaren kortfattat för "vad som egentligen hände". De övade ger sina synpunkter på verksamheten. Utvärderarna lyssnar och kompletterar sina noteringar.

Ge dock ingen utvärdering vid detta tillfälle!!

Utvärderarna sammanställer sedan sina anteckningar. Det kan göras när alla fortfarande är samlade i omedelbar anslutning till övningsdagen. Utvärderarna behöver ofta samråda med varandra. Sammanställningen ska skrivas under tre rubriker: *Iakttagelser*, *Omdöme* och *Rekommendationer*. En speciell utvärderingsblankett brukar finnas framtagen för övningen. Den kan se ut så här:

UTVÄRDERINGSBLANKETT

ÖVNING:

UTVÄRDERAD FUNKTION/ENHET:

DATUM:

UTVÄRDERARE:

ADRESS o TFN:

IAKTTAGELSER:

OMDÖME:

REKOMMENDATIONER:

Ges ett omdöme som ligger under det förväntade, måste en detaljerad motivering skrivas.

Rapporterna sammanställs till en utvärderingsrapport av den för utvärderingen huvudansvarige, som också ger sina samlade kommentarer kring övningen och kan ge egna förslag till åtgärder för att rätta till eventuella brister.

Utvärderingsrapporten sänds till den övningsansvarige för justering av eventuella sakfel. Därefter publiceras den och distribueras till samtliga deltagare.

Detta bör ske inom två månader från övningsdagen.

Sista steget i utvärderingen är det utvärderingsmöte som den övningsansvarige kallar till efter det att utvärderingsrapporten har distribuerats. Avsikten med detta möte är att diskutera rapporten och fastställa en åtgärdslista för att utveckla och förbättra räddningstjänsterna.

ÖVNINGSUPPLÄGGNING I ETT NÖTSKAL

Följande sammanfattning kan fungera som en checklista över gången i en större ledningsövnings planering, genomförande och utvärdering. Siffrorna inom parentes är sidhänvisningar till motsvarande fördjupade avsnitt i häftet.

Observera dock att sammanfattningen är ett exempel och inte en generell lathund. Två övningar är ju aldrig identiskt lika varken i planering eller utförande.

1 STARTSAMMANTRÄDE minst ett år före övning (19)

- Fastställ övningens
 - inriktning (typ av övning, övningens uppläggning m m)
 - omfattning i stort
 - tid och plats
- De berörda organisationernas övningsplaner justeras (10, 19)
- Diskutera tänkbara scenarier
- Skicka kallelse till övningen (19)
- **Bilda en projektgrupp (19)**

2 FÖRSTA PLANERINGS- SAMMANTRÄDET MED PROJEKTGRUPPEN ca 6 mån före övning (19-20)

- Formulera övergripande mål och delmål (23-25)
- Fastställ övningens scenario, övningsplats samt fördelning övad personal/övningsledning (19)
- Gör en detaljerad tidplan för fortsatt arbete (19)
- Bilda en utvärderingsorganisation som i samband med målformulering sammanställer Anvisningar för utvärdering (54)
- **Bilda en arbetsgrupp för projektarbete (20)**

3 ARBETSGRUPPENS PLANERING

- Gör först en projektplan (21-22)
- Utarbeta scenariot med alla dess moment (26-31)
Scenariot utgör underlag och ger förutsättningarna för följande delprojekt som nu görs:
 - övningsorganisation (32)
 - övningsledarorganisation (33-34)
 - motcentralorganisation (35-40)
 - tider (43)

- samband (43, 48)
- säkerhetsbestämmelser (43, 49)
- kommandanturbestämmelser (43)
- ekonomiska bestämmelser (43)
- bilagor: telefonlista, radiosamband, kartbilder och skisser (43, 45)

4 SAMMANSTÄLLNING AV ÖVNINGS-DOKUMENT (41)

- Tidigare utarbetat material sammanställs nu i
- övningsbestämmelser (42-43)
 - övningsledarbestämmelser (44-45)
 - anvisningar för utvärdering samt utvärderingsblankett (54-56)

5 GENOMGÅNG FÖRE ÖVNING (48)

Lämpligast i omedelbar anslutning till övningen, helst dagen innan. Räkna med 2 timmar för en större räddningstjänstövning.

6 UNDER ÖVNING

Övningsledaren ser till att övningen "flyter" (47)
Utvärderarna följer verksamheten på sina respektive funktioner (55)

7 GENOMGÅNG EFTER ÖVNING

Varje övad funktion redovisar kortfattat (51)
Utvärderarna noterar de övades kommentarer och egna iakttagelser (55)

8 UTVÄRDERINGSRAPPORT (56)

Utvärderarna sammanställer sitt material under rubrikerna

- iakttagelser
- omdöme
- rekommendationer

9 UPPFÖLJNING (57)

Häftet slutar med en uppmaning till utvärderingsmöte. Här måste, med utgångspunkt från utvärderingsrapporten, samtliga involverade funktioners, organisationers samt enskildas synpunkter analyseras, och resultera i ett antal *genomförda* åtgärder som tillsammans höjer kvaliteten på verksamheten. Denna uppföljning är ett av de absolut viktigaste momenten i övningsprocessen och får inte glömmas eller slarvas med.